

MAGYAROK MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... 10.—

Negyedévre ... 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Budapest, május hó 19.

Krónika.

Virágnap.

— máj. 17.

Az utóbbi napok eseményei megrázó hatással voltak kedélyemre. Valómat az a börczalmas tudat járta át, hogy Budapest lakossági statisztikáját nem kellett volna elolvasnom. Négyszázötvenezer nő lakik a mi szép fővárosunkban; ebből kétszáznyolcvankilencezerhat-száznegyvenhárom fekete és barna, a többi szőke és vörös: Istenem, mi volna akkor, ha én abban a helyzetben volnék, hogy a hölgyek emé végtelen sokaságát személyesen ösmerném! — Ne menj az utcára! — kiáltja egy józan hang a lelkemben. — Ne menj az utcára, mert arra a tapasztalatra fogsz ébredni, hogy te vagy a legnépszerűbb ember a világon és te vagy az a férfi, akit Budapest négyszázezer hölgye közül legalább háromezrezer jó ismerősként üdvözölhet!

Nem fogadtam meg lelkemnek ezt az intő szöveget. Leküzdvé magamban a józan tériszönyt, amelynek az a kedvező hatása van rám nézve, hogy a téglá, mely a házak fedeléről sosem szokott leesni, nem repeszi be a koponyámat, óvatosan kiléptem a ház kapujából az utcára, aztán nekiiramodva a gyalogjárda szegélyének, ott békés vándorútra ígyekeztem.

Ki az a hölgy, aki már távolról mosolyog felém? Oly ismeretlennek tűnik fel előttem... Már is a kezemet szoritja hófehér és keskeny ujjjaival.

— Ön az? ...

Miután semmi egyebet e két rövid szóhoz hozzá nem tesz és minthogy csakugyan én vagyok az, nem térhetek ki az egyenes válasz elől.

— Én vagyok az, — feleltem kelletlenül, mert bosszant, hogy az ember kénytelen ezt az ő privát titkát is elárulni.

— Mindjárt tudtam, hogy ön az. Boldog vagyok, hogy végre láthatom. Mit csinál a kedves fia?

— Semmit se csinál.

Kénytelen vagyok így felelni, mert nincs is fiam. Minthogy lányom sincs, biztos, hogy a szép hölgy a legközelebbi pillanatban ezt kérde tőlem:

— És a kedves lánya?

— Köszönöm kérdését, ő sem csinál semmit.

Ez a párbeszéd a gyermeknapon történt. Önagysága kézcsókra nyújtotta fehér és jószagu kezét. Csak későn vettem észre, hogy persely is volt benne. Benyultam a zsebembe és ekkor derült csak ki, hogy

feleségem milyen áldott jólelkű asszony. Gombokból készített krajczárimitációk voltak a zsebemben. Néhányat belevetettem a persely véres torkába és elbucsuztam. Megérlelődött agyamban a gondolat, hogyha a téglá az ember fejére akar esni, ebben az esetben teljesen mellékes, milyen távol járkal az illető ember a háztól.

Egy másik bölcs tapasztalat nyomban követte az elsőt.

Alig sétáltam három másodperczig, amikor egy csinos szőke intett felém.

— Nini, maga az, Nelly?

A csinos szőke a volt menyasszonyom, aki esküvőnk előtti napon rájött arra, hogy könnyelmű vagyok és lemondott rólam.

— Adjon valamit a szegény elhagyott gyermekeknek.

— Nem tehetem; spórolok.

— Hogyan, volt menyasszonyától tagad meg egy csekélységet? Lássá, ezt nem hittem volna magától. Ez a hála? Ez az udvariasság? Ez a tisztesség?

— Oh, drága Nellyke.

— Semmi drága! Megtiltom önnek, hogy ezentul volt menyasszonyának nevezzen! Pedig Isten látja lelkemet, hogy összes vőlegényeim közt ön volt nekem a legkedvesebb.

Zsebembe nyultam és volt menyasszonyom könyeit néhány imitált krajczárral lemóstam. Folytattam sétámat. Egy jótékony barátom botlott belém, aki karját az enyémben füzte:

— Ismered Peteleinét? Ismered Rózmannét? Ismered Felekynét? Ismered...

— Nem ismerem.

— Jer, bemutatlak. Ismered Kleinnét? Ismered a hont, ahol a citrom virul?

— Nem ismerem.

— Bemutatlak.

Szegény áldott jó feleségem, aki az elhagyott gyermekek iránt sohasem viseltetett különös előszeretettel, ezuttal elszámította magát. Kevés gombot alakított át krajczárrá, úgy hogy kénytelen voltam valóságos és Körmöczbányán vert filléreseket nőismerőseim gyűjtő szeszélyeinek áldozatul dobni!

Istenem, mért nem fogadtam meg lelkem intőszöveget! Mert ez csak a gyermeknapon volt. De jöttek a többiek is. Jött a csecsemőnap, a virágnap, mely utóbbi több alnapra oszlott. Első alnap: margaréta; második alnap: napraforgó; harmadik alnap: gerá-

nium; negyedik alnap: ákác; ötödik alnap: szegfű és így tovább.

— Jaj, de örülök, hogy hazánk egyik legkiválóbb neuraszténikusával ösmerkedhetem meg! — mond egy barna.

— Boldog vagyok, hogy a kitűnő X. urhoz szerencsém lehet — mond egy szőke.

— Csak egy virágszálat — mond egy gesztenyeszinű.

— Ugy-e, ön, az, akit az uram egyszer felfricskázott az utcán? — mond egy kékszemű. — Vegyen tőlem egy margarétát.

Mert jogczim a pumpolásra bőven van. És amikor vége lesz a virágnapnak, — jön a kerti ünnepély, aztán jön a mezei ünnepély... jön, jön minden, és miközben minden jön, a pénz megy és a házi orvosom hiába tiltott el a szivarozástól, a sok munkától, a nőktől... az idegeim nem csillapodnak...

Maitre Jacques.

Naplemente a tengernél.

(A »Sebláz«-ból.)

Most a fővényen heverészek
És füstölök
És semmire se gondolok.

A tenger oly zöld,
Zöld mint az abszint;
És fanyar, mint a chlormagnesium
És sós, mint a chlornatrium;
És szűz, mint a jodkalium;
És megtanit felejteti
Bus büneim feledtetője,
Csak a tenger feledtet
Ő és az abszint!

Ó zöld-zöld abszint-oczeán,
Ó csendes abszint-feledés
Hadd szenderegjek édesen,
Mint egykor szenderegtem
A „Revue des deux Mondes“
Egy hosszú-hosszu cikkén.

Svédország füst most, csupa füst,
Egy óriás havanna füstje
És a nap úgy pislog fölötte
Mint félig üszkös cigaretta,
De vérvörös a horizont,
Véres kudarcunktól bitorlik.
Mint a görögtűz tündököl
S lenéz fekete nyomorunkra.

Strindberg Ágoston.

Vagyontalan embertől nem kívánom meg azt, hogy urimber legyen, mert érzem, hogy az lehetetlen. — Abszolút szegény embertől nem kívánom meg azt, hogy becsületes ember legyen, mert tudom, hogy az lehetetlen.

Szentmárky Viktor.

A kis beteg.

Irta: KOSZTOLÁNYI DEZSÓ.

I.

A kis beteg már nyolcz év óta feküdt az ágyban. Egész kicsike volt még, mikor az ágynak dőlt s azóta megnőtt a vánkosok és paplanok között. Szivós, vékonyka teste mindennel daczolt. Az állapota azonban nem fordult se jóra, se rosszra. Ha az orvos esténként megvizsgálta, felállította az ágyban, egy gyertyát emelt feléje s a gyertyafény átszűrődött a testén, látni lehetett a vére sápadt vörösségét, mint amikor tenyerünket a fény elé tartjuk. Még a szive is láthatóan ugrándozott girhes bordái között. Olyanforma képet nyújtott ez a hitványul összeférczelt test, mint a hulló a viviszekciós kés alatt. Nem maradt semmi titokban. Az üterek kopogását hallani lehetett, a csontok, az inak mozogtak, a természet műhelye, a vér-szivattyuk és a titkos emeltyük a szemünk előtt végezték funkciójukat. Más test már semmivé olvadt volna a láz tüzes kemenczéjében. Az ő teste azonban aszbesztből volt. Annyi idő multán is megmaradt egy kevés maradék-husa s ez se nem nőtt, se nem apadt, tartotta benne a lelket.

— Ez se éli meg a tavaszt — mondták a cselédek, nyolcz év óta, minden télen.

Délelőtt csendes volt. Ágyába vette a két csengetyűkörtét és elkezdett csengetni. A betegsége elején felfedezte, hogy a vékony és az éles csengetyű épp úgy czirpel, mint a tücsök.

A konyha, az előszoba, a cselédek kamrája reggeltől estig zengett is; akár a holdas éjszakákon a mező, ahol ezer és ezer kis rovar tart koncertet. Nyolcz év óta nem némultak el a csengők.

Csak este hagyta abba. Ekkor jön a láz. Alattomosan és ravaszul minden nap megérkezik. Először végig-ludbörzik a testén, aztán számumot lehell az arczára és kigyujtja a szemeit, körülgyűrűzi csipőit, a paplana alá kuszik s a kis beteg sokszor azt hiszi, hogy tűz van, félreverték a harangokat és jajveszékelnék.

Ilyenkor felül az ágyában. Félénken körülnéz, hogy szemlét tartson az otthoniakon, mellette vannak-e mindnyájan? A familia tudja kötelességét. Senkinek se szabad hiányozni. Az orvoságosüvegeket meg a porokat elrendezik az éjjeliszekrényen, a csöbröket az ágy mellé állítják, a villamoslámpákat lecsavarják, kivéve azt, amelyik egy homályos tejüvegben a szoba sarkában dereng. Halkan meggyujtják a *laterna magica* olajlámpácskáját s a lepedőre színes képeket vetítenek. A kis beteg szereti ezeket az ezerszer látott képeket összekeverni a láz vízióival. Különösen »A zöld ördög«-öt kedveli. A család már unja, de csodálkozik, úgy tesz, mint hogyha érdekelné. Mindez nagyon hasonlít egy vallásos ceremóniához. A lázat, az ismeretlen és félelmes istenséget este beengedik az ajtón, a beteg czelcbrál, az ágy az oltár és a család a segédlete. Csendesmisét mondanak a láznak.

Hogyha nyugodtan megy, a beteg elégedett. De néha valamelyikük elkésik.

— Janka — nyöszörög a beteg.

A másik szobából előkerül egy szőke, hervadó leány, a nénje.

— Apa.

Az apa, a kövér, kopasz gyógyszerész, otthagyja a piruláit, a tégeleait és az ágy mellé ül.

— Anya — szól még egyszer és megragadja az anyja sovány kezét.

Amikor mindnyájan együtt vannak, lassan leülnek az ágy mellé és a sötétben várnak.

— Itt a láz — mondja a gyerek ünnepélyesen, és megtapintja forró fejcskáját.

Aztán órák hosszat ülnek együtt. Időközben a beteg elalszik s az ápolók lábujjhegyen egyenkint átlopóznak a másik szobába, hogy valamit vacsorázzanak, de sietniök kell, mert a beteg felébredhet és meglepheti őket.

II.

Az apa puha, olvadozó szívű ember. Nem lehet tudni, mikor könyezik, mert kék szemei a jóságtól, a meghatottságtól, a gyengeségtől állandóan nedvesek. Imádja a családját azzal a szeretettel, amelyre csak nagyon gyenge és nagyon önző emberek képesek. Nyolcz évvel ezelőtt, amidőn a házi orvos közölte vele a fia betegségét és a leggondosabb ápolást rendelte neki, maga köré gyűjtötte a családját és ezt mondta:

— Ezért a gyerekekért mindent.

Irgalmas szívű keresztény lévén, — csupa köny és részvét — gyakran beszélt a betegek hatalmas társadalmáról, amely tőlünk függetlenül éli mély és ismeretlen életét. Az egészségben pedig valami önző és csunya dolgot látott. Már akkor is lelkiismeretfurdalást érzett, amidőn kiment az utcára és egy-egy pillanatra elfeledte az ő kis betegét. Családjá hasonlóan gondolkozott. Nyolcz év alatt leszokott a nevetésről.

A kis beteghez három orvos járt. Edes borokat, drága ételeket evett. A harmadik évben azonban már nemcsak ő csöngetett, de a külső ajtón, egyre hevesebben, egyre kitartóbban csengettek a hitelezők is.

Az apa hőiesen viselte a sorsát. Szobájukból eltűntek a fölösleges butorok, a tükrös szekrények, a zongora, a képek, amelyek csak a hiúságot szolgálják.

De a kis beteg szobája ragyogott.

III.

Tavaszkor még csupa virág volt a ház. Fehér és halvány-lila virágok nyíltak a kertben. Az erőszakos tavasz szoritotta a kis vidéki házat, a rügyező galyak verték az ablakokat, átölelték a falakat és egy-egy lomb betolakodott a betegszobába is. Minden vázában virágok álltak. Az ágyat a család elborította ibolyával és orgonával.

Egy délután a lány óriási csokrot hozott a kis betegnek.

— Minek ez? — szólta komoran és eldobta a paplanáról.

Gyanakodva nézett a nénjére.

Janka másnap nem volt otthon. Csak este érkezett meg cseresznyés, tavaszi kalapban. Egy fiatalember kísérté, félénk, kedves, jómodoru fiatalember. Az ő kezében is virágcsokor volt.

A patikán át surrantak fel a másik szobába, hogy a kis beteg semmit se tudjon róla s a szülők gyengéden segítettek a fiatal szerelmeseknek.

Estefelé azonban a beteg izgatottan kérdezte:

— Ki van itt?

— Senki — felelte az anya.

— De én hallok valakit.

— Nem, gyöngyöm, a szél.

A kis beteg elkomorodott, de ezzel egyelőre el volt intézve a dolog. A szerelmesek mindig tolvajmódon lopóztak be a szobába és visszafojtott lélegzettel figyeltek, nem hallja-e meg a lépéseiket?

Egy hónap mulva azonban már nem lehetett titkolódnok.

A fiatalembert bevezették a szobájába.

— Ki ez? — kérdezte a beteg ingerülten.

Czukrot és narancsot hozott neki s odatette a vánkósára.

— Nem kell — mondotta közönyösen.

Félszegen, tanácstalanul állott előtte az udvarló és a lány lesütötte a szemét, mintha ítélőbirája előtt lett volna. Aztán halálos zavarban megint átmentek a másik szobába. Alig ültek ott egy darabig, újra hívta a nénjét, tegyen borogatást a fejére, igazítsa meg a párnáját, adjon be orvosságot.

Egy este ismét együtt voltak. Reszkető, virágos napokat éltek át a betegágy mellett. A vőlegény egyszerre az ajtó mögé bujt s sietve karjaiba zárta a lányt és hevesen megcsókolta a haját, a száját, a nyakát.

— Mit csináltak? — kérdezte a beteg, ijedten és hangosan. Ott az ajtó megett, ti ketten, mit csináltok?

Az anya megijedt, átment a másik szobába, az apa pedig erősen megfeddette a szerelmeseket. Botrány volt. Egy szót se tudtak szólani. Mindketten úgy érezték, hogy vétkeznek a beteg ellen és gonoszok az élet és az egészség nevében.

Aztán csak vigyázatosabban találkoztak, lehetőleg máshol, az utcán vagy társaságokban, s a fiatalembert ritkábban kereste, mint azelőtt. Janka sokat sírt. Nyáron elutazott a vőlegénye. A fürdőből rövid leveleket írt, minden hónapban egyszer. Ősszel egyetlenegyszer se látogatta meg. Janka újra az ágy mellett ült és a beteg lassan-lassan kibékült vele. Borogatta a fejét és olvasott neki, Verne Gyula regényeit olvasta. Az öcsce nem is figyelt rá.

De mikor néha megállt, felébredt és reászólt:

— Olvass.

A lány tovább olvasott.

IV.

Ősszel a beteg határozottan jobban lett. Az erős leveles, a finom borok új lelket adtak neki, és hust, amit a láz megint elemészthetett.

Tél felé azonban hirtelen sulyosra fordult az állapota. Láza felszökött, félrebeszélte, mindenki a halálát várta. Dézsaszámra hordták be az udvarból a frissen esett havat, de úgy tetszett, hogy a hegyek és a folyók összes hüvössége se képes eloltani azt a poklot, amely ebben a nyápicz testben tombolt.

A család nem fásult el iránta. Minden lázrohamra új csapásként hatott rájuk. Kétségbeesett gesztusokkal jártak föl s alá a szobában mind a hárman.

Az anya egész éjjel talpon volt. Halvány, vézna szent-kép, ott állt az ágy mellett, feltűrt ujjakkal, és könyökig vájkált a hóban, a fagyos vízben és borogatta a beteg homlokát.

Csak ő volt ébren. Kikitekintett az udvarra, a holdfényben reszkető háztetőre és az égre.

Ekkor hült meg.

Első nap köhögött, fájt a feje, de még mindig a beteg mellett aludt a díványon.

Második nap lázt kapott.

Harmadik nap ágyba kellett feküdnie a másik szobában és hajnal felé meghalt tüdőgyulladásban.

Az apa szótlanul leemelte az ütőóra üvegharangját és a mutatót megállította. Három óra volt. Kulcsal zárta be az ajtót. A beteg még aludt.

— Csak meg ne tudja szegényke — fuldokolt a könyeiben, és a másik szoba felé mutatott.

A holttestet öltöztették a mosónők.

V.

Toll és tör.

— máj. 17.

Reggel mégis megtudta.

Összeránczolta a homlokát és maga elé meredt. De nem sirt. Csak elgondolkozott s tisztázta magában, hogy eztán a nénye rakja majd fejére a hidegruhákat. Ez szomorú volt.

Másnap délután temették az anyját.

Erre az időre egy távoli rokonuk jött hozzá, tapasztalatlan fél-paraszt asszony, sötétzöld ruhában, vaskos kössöntyűkkel. Mindnyájan a temetésre mentek.

Ezt az asszonyt kezdettől fogva ellenséges szemmel nézte. Butának tartotta. A vánkosait nem tudja megigazítani, nem értett a hőmérőhöz, az orvosságoknak nevét sem tudta, bóbiskolt egy nádszéken, és kezét összekulcsolva imádkozott, mint hogyha nem is az anyját, de őt temetnék.

— Jöjj ide — kiabált rá, amikor a másik szobából kivitték a koporsót.

A néni felugrott.

— Öltöztess fel.

A néni babrált a hálóingén.

— A köpenyemet.

Odaadta a köpenyét.

— A papucsot.

Odaadta a papucsot.

— A vastag kendőt is, — ordította türelmetlenül — mert megfázom.

A néni gondosan bebugyolálta. Aztán óvatosan átnyalábolta s lassan-lassan, mint hogyha egy törékeny üvegszekrényt vitt volna, sokkal nehezebben, mint anyját a halott-vivők, átczipelte a széles bordó karosszékre és az ablak elé tolta, ahonnan látni lehetett a temetést.

Ott ült a kis beteg. A sok kendőtől szinte meg-hizott. Keményen és hősiesen bámulta az egészségeket, akik nyugodtan járnak-kelnek az utcaköveken piros arcczal, rugékony inakkal. Egyelőre azonban boldog volt. Négy párnán ült, magasan, nagyon magasan, egy trónon ült a betegség kis hercege, a láz fejedelme, és hallgatta a szíve heves verését, az élet csicsergését minden izében és arca elégedett volt, önérzetes és gögös, semmiképp se hasonló egy angyaléhoz.

Megindult a menet. A zenészek az égnek fordították trombitáikat és a délutáni csendet megreszkettette valami határtalanul-bus rézmuzsika.

Az apa bódultan ment a koporsó után. Kopasz fejét langyossá fűtötte a nap, arcát foltok verték ki, orra vöröslett, mint hogyha részeg lett volna, és itta a sós könnyeit, amelyek az ajkára csurogtak és durván csillogtak, mint a fehér pálinka.

A néni is látta. A napfényben csunya és vén. Szőke hajára egy rossz fekete kalapot csapott.

Utánuk a rokonok.

Egy darabig szórakoztatta a menet, aztán elálmosodott, ásított, visszasirt az ágyába.

— Menjünk — diktált a néninek.

A néni reszketve fektette le.

— Várj — mondotta a beteg, amint az ágyában végignyújtzkodott. Összemorzsolta szemöldökét és parancsra emelte vékony karját.

— Mérd meg a lázamat. Félóra mulva kinint kapok. Minden tíz perczben új borogatást a fejemre. Minden negyedórán új kötést. Négy óraker a barna orvosságból egy evőkanállal. Ha elalszom, ne kelts fel. Az apa se keltsen fel. Csendesesen menjen át a másik szobába. Érted? . . .

POLÓNYI GÉZÁT ujabban kissé elhanyagolták. Ám a parlamenti hamis aranyak Midás királyát egyáltalában nem inkommodálja az ilyesmi; nagyon jól tudta, hogy belétorkollik még a válság az ő utcájába is, — a zsákutczába. És a nélkül hogy érzékenykedett volna, a nélkül hogy az emberek csodálkozó tekintete zsenirozta volna, nyugodtan — és vidáman — nézte, hogy a dolgok milyen fürgén bonyolódnak, s mint a Carpathia a hánykodó Titánicra, úgy nézett ő a hánykodó válságra. Most aztán végre elérte, amit akart: a miniszterelnök valóban kikötött az ő utcája előtt s megkérdezte a vén hajóstól, nem tudja-e kihuzni a vízből — a békét. E pillanatban még nem tudjuk, hogy a vén hajós rákötötte-e magára az ötletei mentő-övét. De mindenesetre csak helyeselhető, hogy Lukács Polónyihoz fordult; a magyar politika tudniillik annak a tudománya, hogy mit kell Polónyi Géza daczára megcsinálni, s abban a perczenben, amint Polónyi valamitől óvja a miniszterelnököt, — az tudja, mit kell neki tennie.

FÉNYES SAMU, A TUDOMÁNY BOHÉMJE, az Ur szőlője mellett vette — árendába a tudomány tökéit s emiatt módfelett megharagudott birtokos szomszédja, az Ur szőlőjének — madár-ijesztője, a nagy és nemes Göröcsöni Dénes. És hamarosan ki is tört a szomszédok közt egy új fülemileper. »Ha per, — hadd legyen per« mondták mindketten s a minap már a nagytekintetű királyi tábla előtt állottak panaszosi, illetőleg vádlotti vértetben. Ezuttal a tábla Fényes Samunak osztotta ki az igazat, rágalmazónak mondván ki Göröcsöni Dénes urat. Reméljük, hogy ez nem fogja alterálni Göröcsönit és legközelebb, ha tudományos polémiája akad, a pengéjét megtoldja egy archeológus-ekével s argumentumok helyett az ellenfél — előéletét fogja-kiásni. Persze rosszul, ami nem is csoda, hisz az ő archeológus-ekéje ugyanonnan került ki, ahonnan a tudományos pengéje.

RÓMA MINDIG HIVE VOLT a gondolatszabadságnak: tudniillik gondolni mindent szabad, de kimondani, hirdetni, tanítani csak azt, amit — szabad. Így történt, hogy Proházka után most egy másik »gondolkodó« pap került indexre: Izsóf Alajos. Hát persze, forradalmi kátét ő se csinált és ő se a jó Isten konkurrens boltjában: Természet tudomány urnál vásárolt be magának. Egyszerűen azért inkriminálta a szent kongregáció a gyakori szent áldozás és az életpszichológia érdekes viszonyának csinját-binját kutató fejtegetéseit, mert olyasmint talált mondani, hogy a modern ember lelki diszpozíciója más, mint a milyen a régmúlt idők emberéé volt. Megáll az eszünk. Hát mi van ezen és micsoda ut felé akarta a nyáját vezetni az Egyház, ha ez a jámbor kis igazság is az útjában áll, ha az index szekerczéjével kell ezt is kivágni az utból? És micsoda proscriptio folyhatik itt nálunk a papok közt, micsoda bellum omnium contra omnes, ha ezt a kétszer kettő: négyet mindjárt olaszra fordítják és beküldik a Vatikánnak. Ugy látszik, tényleg nincs igaza Izsófnak: hogy a modern ember lelki diszpozíciója tényleg nem különbözik a középkortól. Hogy a modern ember épp olyan szemforgató, hátbatámadó, denunziáns és Isten nevében gyalázkodó, mint a régi — jezsuita.

ŐT ABSZOLÚTE NEM ÉRDEKLIK a szőnyegen forgó kérdések — jelentette ki vidám nyíltsággal Apponyi Albert. És ezzel a kijelentéssel, anélkül hogy tudta és anélkül hogy akarta volna, szinte kiürítette önmagát, a maga egész politikai, erkölcsi és potenciális tartalmát. Hát nem érdekli... a választói jog, az egyetlen mondané probléma, amit az egyházpolitika óta a parlamentbe vetett az evolúció krátere, a választói jog nem érdekli Apponyit. Ha hive, ha ellensége valaki az általános választói jognak, egyképp elismeri, hogy ennél kritikussabb, válságosabb, perdöntőbb kérdése Magyarországnak ma nincs, — ebben Tisza István éppúgy nem kételkedik, mint Bokányi Dezső ur. Csak Apponyi, csak ő az a struccz, aki itt is a homokba dugja a fejét. Őt nem érdekli az egész választójogi harc; őt ma is csak az érdekli, ami husz év előtt: ő maga, amit ezuttal némi finom tuzással úgy koncipiál, hogy »a véderőreform államjogi problémája«. Ő még ma is itt tart, sajátmagánál, mikor a többi politikai turisták már a választójogi Himalaya csucsai felé haladnak. Milyen csufos bukás: egy sámilin kuporogni, amikor Polónyi Géza is a Himalaya ormán tánczol...

Barangolások.

Balatonfüred végnapjai.

Balatonfüred, május közepén.

Egy darab magyar kulturhistória, gyönyörű szép magyar emlékek egész sokasága van elsüllyedőben, talán azért, hogy ők is oda merüljenek el a Balaton tündére mellé a tó tükre alá, hogy azután majd a tihanyi papok a rege és valóság töredékeit mint — kecskekörmöket halászszak elő a vízből. Balatonfüred a végső napjait éli és kimondatott rá, hogy oda van szánva az enyészetnek, a még kisebbszerűvé való összezsugorodásnak. Erre a gyönyörű, nagyemlékü fürdőhelyre elkövetkeztek a marasmus senilis napjai. Jóvoltából annak a szüklátkörü papi gondolkodásnak és gazdálkodásnak, amely éppen most kényszerítette rá a kultuszminisztert arra is, hogy beleavatkozzék a primaciális birtokkezelésébe és elrendelje a parcellázást. Mert valóban, Szent Benedek fiai kitűnő gyámolai lehetnek a lelki inségben szenvedőknek, de ami a földi dolgokat illeti, abban ők bizony gyámoltalanok. Mert sokszor a kicsinyes és okatlan kapzsiság is a gyámoltalanság hatását kelti fel az emberben.

És úgy látszik, hogy a kicsinyesség, az apró hatalmi féltékenykedés, az a szelid képű papi elmélet, amely azt mondja, hogy a világ siralomvölgyében is iparkodjunk mentül jobban élni: ezek a kicsinyességünkben kétségbeejtően gyatra motívumok azok, amelyek végképpen meg fogják ölni Balatonfüredet, Magyarországnak e legnagyobb multu, legtradíciósabb, versben, prózában és dalban megénekelte fürdőhelyét.

Azon a ponton áll a dolog, hogy Balatonfüred talán rinascimento elé jut, az ujságok szinte jóakaratu noszogatóssal közöltek is ilyen híreket, de minden szép tervet időnek előtte megveti a dér, a legridegebb

szűkkeblűségnek a dere. Mődunkban van teljes és hiteles felvilágosítást adni Balatonfüred tragédiájáról.

A benzések rendje, amelyé a fürdő, belátta, hogy gyökeresen nagy reformok kellenek, az egész Balatonfüred renoválása és szinte újjáépítése szükséges és ezért engedelmet is kért a kultuszminisztériumtól arra, hogy másfél milliós kölcsönt vehessen fel a birtokaira azért, hogy azt azután Balatonfüredbe fektesse be. Meg is kapta az engedelmet. A főapát, Hajdu Tibor széles látókörű és modernebb gondolkozású ember, s kétségtelenül nagyrészt az ő instigálásának köszönhető az, hogy a rend Balatonfüred gyökeres regenerálására gondolt. De »est status in statu«, vannak kisebb érdekcsoportok is a rendben, amelyeknek sehogyan sem tetszett az, hogy a Füreddel való szabad gazdálkodást kiragadják az ő kezükből. És mivel itt a rend pénzéről és a rend dispoziójáról lett volna szó, tehát a rendi káptalannak egyik ülésén rövid uton megbuktatták ezt a tervet. A másfél milliót fel sem vették, mert egy modern fürdőnek igazgatásához nem páter kell, hanem hozzáértő szakember, egy világfürdőben talán, ha az kisiklik a rend kezéből, a rendnek a tagjai sem kaptak volna olyan teljesen ingyenes ellátást, mint most, a mai familiáris gazdálkodás idején.

Volt azután egy második terv is. Egy igen nagy budapesti bank még nagyobb pénzzel akarta volna átvenni Balatonfüredet és valóban világfürdőt csinálni belőle. Ezt a tervet is hamarosan leintrikálták, igazi papi intrikával. Akkor jött azután a harmadik terv, amely ezen a kora tavaszon lett aktuálissá. A főapát, aki, mint mondtuk, egészen modern gondolkozású ember, elhatározta a káptalan ellenére is a fürdő regenerálását és kész tervet is dolgoztatott ki reá. Értekezletre gyűjtötte össze a magyar orvosi világ kitünőségeit, a többi között Kétly Károlyt, Rigler Gusztáv kolozsvári egyetemi tanárt, Inczedy Kálmánt, Kétly Lászlót, Korányi Frigyes bárót és Dieballa dr. egyetemi professzort. És már készen volt a terv is, a részletesen kidolgozott terv. Balatonfürednek — szinte példátlan dolog egy annyira látogatott fürdőhelynél — még ma sincsen sem csatornázása, sem vízvezetéke, sem pedig modern világítása. Az új terv mindenekelőtt ezeket akarta megcsinálni, de már itt a maradiság szűkkeblűségébe ütközött bele. Füred vidékén tudvalévően a legtöbb forrás élvezhetetlenül vastartalmu és csak egy forrás van, amelyik alkalmas lett volna arra, hogy vízvezetékévé használják fel. De ez a kut a balatonfüredi (vulgo: falufüredi) komposzszeszorátusnak a tulajdona és a közbirtokosság volt annyira kupakeszü, hogy ezt a vizet nem adta oda, holott Falufüred is kapott volna belőle vízvezetékét.

Mindegy. A bizottság nem kedvetlenedett el ezen az első és ostoba nehézségen és úgy dolgozta át a terveit, hogy tehát szűrt Balaton-vízzel fogja táplálni az új és modern fürdőnek vízvezetékét. Új utakat is terveztek, a parknak nagyszabású regenerálását, sőt már az új fürdőigazgatóság személyében is megtörtént a megállapodás. Kétly Károly lett volna az elnök, Rig-

ler Gusztáv az ügyvezető alelnök és már ki volt szemelve az ügyvezető igazgató és maître de plaisir is egy Jelen nevű, nagyon előkelő külsejű és nagyon mozgékony, valóban erre a célra alkalmas urnak a szemlélésben. Eszünkbe jut itt szegény boldogult Écsy László, Balatonfüred hajdani totyakos igazgatója, aki az új parkban more patrio a botjával mérte ki a virágágyak helyét és önérzetesen magyarázta, hogy ide pedig muskátlik jönnek, emide pedig floxok, no amoda meg természetesen verbénák.

Ennyire készen állt a terv, amikor harmadszor is közbeszólt az előbb már kétszer kitűnően bevált papi intrika. Szinte valahova a középkorba képzelhetné az ember magát és nem is egy olyan aránylag liberális rend miliójébe, mint aminő az O. S. B., hanem jezsuiták, vagy dominikánusok közé. Megmozdultak megint azok a páterek, akiknek érdeke az, hogy Füred kicsinyes és kényelmes papi észszel is elkormányozható hely legyen és formálisan sikerült úgy szétugrasztaniok a bizottságot, hogy Rigler professzor reprodukálhatatlan kifejezéssel vágta oda a tervek aktacsomóját Lingl Valerián páter, a mostani fürdőigazgató elé.

Igy bukott meg egy nagyszerű terv és így fog vizsgálgubózódni Balatonfüred, amely a papi igazgatás alatt nem fogja többé birni a versenyt a modern és nagyszerű fejlődésben lévő többi magyar fürdőhellyel, kicsinyes kis falusi »firedővé«, afféle Konyárrá, amiről már azután csak Mokány Berczi tud beszélni.

Bus legendák veszik körül a lelket: ime, egy olyan nagyra hívott fürdők, amelynek nem is szertelen nagy tökebefektetéssel olyan lendületet lehetett volna adni, hogy külföldről is idecsábította volna az üdülésre vagy nyaralásra szorulókat, most szűkös önérdék és viczinális kicsinyesség, papi rövidlátás révén el fog hanyatlani.

Mert Balatonfüred sorsa ennek a harmadik tervnek a visszautasításával is el van döntve. Lesz belőle falusi fürdő.

Navigator.

Meseország.

Mikor az elfonnyadt őszi lángsugárok
Biborszin felhőkön halkán elpihennek,
... Talán Meseország fátyolos kódében
Vöröshaju szüzek temetkezni mennek.

Mikor az imáink valósággá válnak,
S mikor ábrándjaink foszladoznak széjjel,
... Talán Meseország fátyolos kódében
Fényes nappalokba belesir az éjjel...

S mikor vége már a lélekölő télnek
S harmatos mezőkön új dalokra leltünk,
... Talán Meseország fátyolos kódében
Édes vándortársunk:
Kedvesünk altatja,
Altatja, ringatja
Halálba a lelkünk.

Forbáth Sándor.

Nagy Sándor Babylonban.

(Regény.)

Irta: JAKOB WASSERMANN.

(3)

Beszélgetni kezdtek. Gyónásuk az igazság bélyegét viselte, minden szavuk könyvekben fürdött. Hogy keletkezett, miből keletkezett, azt nem tudták megmondani. Hephästionnak a velejéig hatott a borzalom, amikor neveket kezdtek emlegetni; megrémült és csodálkozott a széles kiterjedésen, amelyet a sötét elhatározás aránylag rövid időn belül bejárt. Sokan csődültek köréjük olyanok, akik nem is tudták, hogy tulajdonképpen mi történik, mintha csak a levegőben szagolták volna, ostoba kíváncsiságból, változatosságra áhítozva. Voltak közöttük olyanok, akikkel Nagy Sándor csak jót cselekedett, kipróbált hűségű férfiak, akiket azelőtt mint barátokat, mint bajtársakat kellett becsülni, és ime!

Miért? Miért?

Hephästion lelkében minden világosság kialudt. Még önmagától is megzavarodott. Gyűlölte a földet, amelyen állott és a levegőt, amelyet belélegzett. De érezte, hogy nem szabad magát a veszedelmes indulatoktól elragadtatni hagyni; tiszta és gyors ítélkezéssel hozzálátott a munkához. A két ifjut ott helyben megfojtatta, hulláikat beledobatta egy árokba a táboron kívül és személyesen jelen volt, amíg betemették őket. Amikor visszatért, küldönczöket szalasztott a többi összeesküvőért — lehettek vagy kilenczen — és magához rendelte őket a palotába. Mire megérkeztek, felharsant a táborban a kürtjel, amely a nászi ünnepség kezdetét jelezte. Hephästion egy félreeső helyiségbe vonult velük és beszélni kezdett. Nem tett nekik szemrehányást, nem éreztette velük elkeseredését, nem emlékeztette őket a jótéteményekre, amelyekben Nagy Sándor részesítette őket, hanem egy kis parabolát mesélt el nekik.

A perzsa főurak egyike királya élete ellen tört és e célból összeesküvést szervezett. Ezidőtájt egy sziriai zarándok jött ehhez a főurhoz és egy koponyát hozott neki, egy egészen közönséges emberi koponyát.

— Mit csináljak ezzel? — kérdezte a főur.

— Mérd meg és őrizd meg magadnak.

A perzsa azonnal hozatott egy mérleget, az egyik serpenyőbe a koponyát tette, a másikba sulyokat dobott. Ám a koponya különösképpen sulyosabb volt, mint valamennyi suly, amit előkerítettek, semmi se találtatott, amivel meg lehetett volna mérni. Amikor a perzsa főur tanácstalanul bámulta a koponyát, a zarándok egy maroknyi földet hozott és betömte vele a koponya szemüregéit. És ekkor a koponya serpenyője egyszerre felemelkedett, noha a másik serpenyőben csak egy könnyű kavics feküdt. A perzsát gondolkodóba ejtette az eset és attól az órától fogva elállott sötét szándékától.

A szimpla kis mesének megrázó hatása volt. Talán Hephästion nyugalma, józansága, egyszerűsége volt az oka. A kilencz ifju szinte önkívületben volt, jajveszékelték, a hajukat tépték, siránkoztak, a földre vetették magukat és teljesen átengedték magukat a szégyenkezésnek és megbánásnak. Miután egy kissé megnyugodtak, Hephästion megparancsolta, hogy mindenki karczoljon a kardja hegyével egy véres jelet a felső karjába és mindegyik ugyanazt a jelet karczolja be, a mai nap emlékéül, hogy eljövendő kísértések alkalmával e talizmán védje meg őket. Ez megtörtént, mire Hephästion elbocsátotta őket az ünnepélyhez.

Ő maga a fürdőbe sietett, bedörzsölte magát illatcs kenőcsökkel és magára öltötte dus és pompás perzsa köntösét. Már későn érkezett. A menyasszonyok menete már elindult. Távolmaradása nem maradhatott észrevétlenül. Szinte futva sietett ki a palotából, úgy hogy a rabszolgái mögötte messze elmaradtak. A főutcán oly sűrű emberáradatba kavardott, hogy egy ideig sem előre, sem hátra nem mozdulhatott. Néhány görög fölismerte és kíségette a fojtó embergombolyagból. De a sátrak között vezető oldalutak is telve voltak emberekkel, a szabad terecskéket pedig kereskedőkkel, énekesekkel, tánczosokkal és komédiásokkal. Mint az orkándüböngés; olyan volt ez a hangzavar, a sokféle kiáltás, az asszonykaczagás, a perzsák hizelgő turbékolása, a babylonok komor beszéde és a tesszáliaiak tompa dörmögése. Ott volt a bőrmellényes lybiai, Gedrosia barnabőrű fia, a tarka arab, a komoly médiái, a Vörös-tenger szigetlakója, hajában csillogó aranyporral, a fürge párthai, a vad hyrkániai, a parasztosan otromba paphlagoni, a borsipkás arkádiai és ha műveltségben és szokásban valamennyien különbözők voltak is, egy vonás közös volt: minden arcon a zabolátlan érzékiség, a mámor és az öntudatlan extázis kifejezése volt látható. Csaknem valamennyi szemnek olyan különös, merev tekintete volt; minden hetykeségük mellett valami aggodalmas és feszült figyelés volt az arcok vonásaiban; durvaságuk nem olyan volt, mint a harcosoké, hanem mint a bűntársaké, akik valami gaztettben szerepeltek.

Hephästion már régóta tudta, de megfigyelését még sohase kísérte ekkora félelem. Emberfölötti megerőltetéssel rázta le magáról ezeket a gondolatokat. Végre utolérték a rabszolgái, ordítva szaladtak eléje és utat hasítottak neki a tömegben. A nagy lakodalmi sátor előtt most már harmadszor harsogott fel a kiürtjel. Hétszáz biborköntösű nemesi zsoldos sorfala előtt vonultak be a perzsa mátkák, elől a királylányok és hercegisasszonyok, hajukon apró koronával.

Az óriási sátor, amelyben több mint tizezer ember elfért, nyolczvan dusan ezüstözött és bearanyozott, ékkövekkel kirakott oszlopon nyugodott. Csillogó borostyánkő rudakról drága szőnyegek hullottak alá. A nyszolyákon arany párnák és aranynyal himzett bibortakarók pompáztak. Midőn Hephästion belépett, a lakodalmi asztalon a makedóniak már a kenyereket szelték fel kardjaikkal, ez volt a nászünnepegség befejező aktusa, amely után a perzsa leányok lebontották fátylaikat. Csodálatos, idegen szépséggel bukkant fel némelyik keskeny arc, a szemek örvényeiben bűvös feketeséggel, a mozdulatlan skarlátajkakon ábrándos mosolylyal. Mozdulataikból és szavaikból az látszott, hogy engedelmesen fogadják a rájuk parancsolt szerelmet, de nem egy volt az alacsony, sima elefántcsontomlokok között, amelyről komor és gyászos emlékezést lehetett leolvasni. Az egyiknek most épp azt a férfit kell ölelnie, aki nemrégén a fivéreit ölte meg, a másik anyjára gondolt, akit halálra kineztek megdult otthonuk romjain, a harmadik szülővárosát látta lángbaborultan, kincseitől és szent könyveitől megraboltan. Képzletükben még ott sötétlett a letiport vetések, felperzselte falvak, rothadó emberi hullák szörnyű látomása. Az ajkuk kaczagott és csókra csücsörödött, a tekintetük azonban utálattal fordult el e megalázó gyönyörök szégyen-szinpadától. Nagy Sándor mellett Stateira, a szerencsétlen Dareios király csodaszép leánya ült. Teste pompás babyloni szövetekbe volt beburkolva, halántékait gyöngyészínórok díszítették, nyakában egy ezüstlánczra fűzött amulettet viselt, amely megvédte őt a gonosz álmok ellen. Valami különös, haragos elszántság ült az arcán. Talán éppen a vetélytársnőjére, Roxanera gondolt, aki a babyloni királyi palotában várta Nagy Sándor érkezését. Időnkint

meghitt pillantásokat váltott a nővérel, Drypesis-szel, aki Hephästion választottja volt és aki most, mint egy félénk kis rabszolganő, érzéki nyugtalansággal mosolygott maga elé.

Hephästion odalépett közéjük. Csak egyetlen pillantást váltottak Nagy Sándorral és Hephästion halálra sápadt. Mindent tud, gondolta szinte megdermedten a rémülettől. Ő igen, Nagy Sándor tudott az összeesküvésről és arról is, hogy Hephästionnak besúgták a dolgot. Amikor reggeli után áthaladt a csarnok előtt tolongó tömegen, valaki a kezébe csusztatott egy czédulát. Valószínűleg maga az egyik összeesküvő cselekedte ezt, hogy ily módon egyszerre tegyen szolgálatot a bűntársai és az elárult király ügyének; hiszen egyetlen szem se látta még tisztán a czélt, minden órában váratlan dolgok történtek, egy fantom, egy semmiség szétrombolt a czimborák között történt szilárd megegyezést, és aki vágyai lajtorjáján épp az utolsó fokot akarta megmászni, az inkább elveszítette önmagát, mint a kitűnő alkalmat. Hephästion sápadtan és benuólón érezte, mint tombol Nagy Sándorban a bizalmatlanság, úgy hogy minden erejét meg kellett feszítenie, hogy a pohárköszöntőkre köszönetet, a kérdezősködésekre választ tudjon adni.

Időnkint kérdő pillantásokat vetett Hephästionra, ez azonban nagyon is büszke volt ahhoz, hogy Nagy Sándor gyanuját eloszlassa. Hallgatott és úgy tett, mintha semmit se venne észre. De egyre feltűnőbbben kellett látnia, hogy szenved Nagy Sándor, hogy vicsoritotta össze a fogait, hogy harapdálta az ajkait, miként simítja el dus hajfürtjeit a füle mellől, hogy röpködött a pillantása egyik helyről a másik felé, hogy szorongatta görcsös és egyre görcsösebb marokkal a serlegét, hogy jajgatott át minden kiejtett szaván a kétségbeesett panasz: Lám, még Hephästion is elárult engem, Hephästion összejátszott azokkal, akik az életemre törnek...

Meztelen ifjak futkostak az asztalok körül; bort merítettek az öblös, nagy edényekből a kis amforákba. Mint apró törpék, úgy mászkáltak a magasbanyuló érczállványokon álló medenczék körül, amelyek sötétvörös chalyboni borral voltak teletöltve. Merítés után az asztalokhoz czipelték az édes szigeti borokkal töltött kannákat. Mintha szárnyuk lett volna, úgy repültek fel és alá onyxból, achátból, alabástromból és porfirból faragott kancsóikkal, szaruikkal, csészéikkel és poharaikkal. Lépteik oly furcsán zizegtek a lombokkal, levelekkel behintett földön, mint amikor millió meg millió apró állat nyüzsög a harmatos tavaszi füben. Egy sereg rabszolga hordta körül az ételeket: sült kappadócziái birkát, nyárson sült marhacombokat, fönícziái módra elkészített madarakat, különös halakat a Fekete-tengerből, lapos babyloni rizskalácsot, eubói gyümölcsöt, topázszínű óriás datolyákat a karai falvak kertjéből, egyiptomi sajtokat és szicíliai nyalánkságokat.

Valamennyien, akik Nagy Sándor közelében ültek, figyelmesekké lettek és növekvő nyugtalansággal követték arcvonásai izgatott játékát. Még az ártatlanok is vétkeket kerestek a lelkükben és aki nem volt teljesen makulátlan, az bűneire gondolt. Sarkalni, korbácsolni kezdték tehát a kedélyüket és karjaikat az asszonyok és lányok dereka köré fűzték; a deresszakálu Krateros felemelkedett a helyéről, mint egy részeg szatir bukkant elő a vidám tömegből, mosolyogva nézte Nagy Sándort, letépett egy darabot a mellette álló oszlop rózsagirlanjából és Nagy Sándor felé hajtotta. Csak az egyetlen Perdikkás őrizte meg nyugalmát és derüs kedélyét. A szemei mintha megfagytak volna; szüntelenül valami véres leszámolásra vágyott és e szörnyű vágy fölött az igazságosság álarczát viselte, elviselhetetlennek érezte a csöndes, fájdalmas gyönyörök zenéjét és csak olyan

pillanatokban, mint a mostaniak, feszült magasabbra a várakozása.

Nagy Sándor hirtelen felemelkedett. Szemeit lezárta, hogy olyan volt az arcza, mintha aludnék és a hangja komoran viharzott elő remegő ajkai közül: »Nincs mit mondanod, Hephästion?«

Köröskörül halotti csend keletkezett. Hephästion tagadólag rázta a fejét és büszkén és határozottan felcse: »Nem!« Nagy Sándor fölnyitotta a szemeit. A tekintete félelmesen lobogott. Balkezevel letépte fejről a diadémot, áthajolt az asztal fölött és a királyi ékszer vad megvetéssel, szinte önkivületben a haragtól és keserüségtől, Hephästion fejére tette, mintha azt akarta volna mondani: ha te el akarsz árulni engem, akkor ne én legyek ezután az ur, hanem légy te én helyettem.

Ünnepélyes csend támadt szavai nyomán. Az ételhordók hirtelen megállottak, a zenészek játéka félbeszakadt, az élcelőknek torkukra fagyott a szó, az illatos füstölőket lengető ifjak mintha egyszerre megbénultak volna, a tánczosnők testéről lesiklottak a fátylak, az ivók kezéből kihullottak a billikomok. Hephästion kezét a mellére szoritotta, mintha valami fájna ott belül. Olyan volt, mint egy nagyszerű szobor, de a szemei figyelmesen és kérdőleg bámultak Nagy Sándor arcába.

A sátor bejáratain és felső szelelőnyílásain keresztül beáradt a lemenő nap melege. A férfiak és a nők arczát sötétpirosra festette, a borkeverők olajbarna bőrén tánczolva villogott, átragyogott az alabástrom-kannákon, hogy olyanoknak látszottak, mintha lánggal lettek volna színiültig teletöltve, átbujkált a ruhák aranyba vibráló redőin, körüllobogta a magas oszlopokat és amidőn a nap lebukott az ég és a síkság közötti felhősáv mögött, rózsás, nehézkes, gomolygó homályt teregetett a gyönyörű táj fölé. A főbejárat előtt megakadt az ember-tömeg hullámzása, heves tolongás keletkezett egy ember körül. Kivülről behallatszott egy gyakran ismétlődő és egyre erősödő kiáltás: »Az indus! Az indus!« Az elvakultan sodródó tömeg a sátor hatalmas faliszőnyegeknek egyikét leszakította és az asztal felé hömpölygött. A vendégek felálltak. Sokakat szinte elvakított a szurós alkonyati napfény és kezeiket szemük fölé emelték. Mintha hirtelen szétnyílt volna az ég, a leömlő biboros fényzuhatag megfestette a fákat, a vizeket, a réteket és a köveket; a horizont szegélyén azonban egy smaragd-zöld üveges sáv szaladt körül, amely fölött egy piroslott az égbolt, mint egy óriási vérködös harang.

Hephästion kinézett. Azután lassan levette homlokáról a diadémot és mosolyogva visszaadta Nagy Sándor kezébe. Nagyszerű mosoly volt, telve édes keserüséggel és többet mondott, mint a világ valamennyi szója együttvéve, többet, mint a legkonkrétebb bizonyítékok, mert több volt ebben kifejezve: e szomorú óra elfeledtetése. Nagy Sándor elpirult és mélyen elszégyenkezett. Az emberek legnagyobb része nem értette, hogy mi történt. Azt remélték, hogy Hephästionnak egyszer és mindenkorra vége már; a váratlan fordulat csodálkozást és csalódást keltett. De figyelmük elterelődött a kint összecsődült tumultus által.

Egy sereg katona, epiróti, makedóniai és krétai, valami hatalmas tömeget épített és mint valami óriási szekeret, tizenhat lóval keresztülvontatták a táboron, mialatt ők maguk odafent pihentek a himes lombátor árnyékában: és szakadatlanul lakmároztak és bort ittak összekötözött bivalytömlőkből. Mellettük ültek meztelen asszonyaik, akik hárfakiséret mellett ujjongó dalokat énekeltek. A sátor közelében egy nagy gyermekcsapat vonult eléjük, az indusok élén pedig Kondanyo lépkedett. Amaz elhagyatott, éhező, hajléktalan terem-

tések közé állott, akiknek szülei a sivatági marsolás közben pusztultak el; Nagy Sándor elé akarta vezetni őket, hogy ezekről se feledkezzenek meg a boldogság óráiban. De a zsoldosok kocsija eltorlaszolta a nagy sátorhoz vezető utat; az egyik oldalon a folyó volt, a másikon az áldozatra szánt állatok voltak bekerítve. A katonák durván káromkodtak és átkozódtak, a kocsi elé fogott paripák majdnem eltiporták a gyermekeket, ekkor Kondanyo odalépett a szekér elé. Teveszörből szőtt gunyát viselt, a lába meztelen volt és födetlen, hófehér haja a válláig lógott. A zsoldosok gunyolódni kezdtek. De az aggastyán arcán olyan átszellemült jóság tükröződött, szemeiből olyan halálmegvető bátorság sugárzott, hogy az ostoba élczek erőtlenségül a földre potyogtak, mint a villámtól sujtott madarak.

Nagy Sándor odafordult a sátor kijárata felé. Hephästion melléje állott. Most elhatározta, hogy beszélni fog és Nagy Sándor kedvező hangulatából azt remélte, hogy az elhárított veszedelem nem fog mélyebben szántani benne, mert úgy látszott, hogy már minden tetterő kiszállt belőle, hogy az akarat ostorozó lángja kihamvadt és hogy egész lelkét átadta a pillanatok véletlen gyönyörűségeinek. Arczának szelidsége és nedvesen fel-felcsillanó, epedő tekintete elbűvölő volt. Hephästion tehát belefogott az elbeszélésbe, de még csak a harmadik szóig sem juthatott. Nagy Sándor lehuzta ujjáról a gyűrűt és a hallgatás parancsául a pecsétet odanyomta Hephästion ajkaira, és mindketten érezték, hogy a félreértések némelykor milyen végzetes lángokat tudnak felgyújtani.

Eközben kiléptek a sátor elé. A tömeg utat nyitott. Kondanyo megpillantotta Nagy Sándort és kiszabadította magát a félénken köréje sereglett gyermekek csoportjából. »Jó hír legyen, amit most hozol, Kondanyo!« — kiáltotta Nagy Sándor vidáman.

Kondanyo meghajolt és szeliden válaszolta: »Boldogok, akik nem tudnak gyülölni, én hatalmas uram. Boldogok a szegények és édes a magány. Jobb hirt nem hozhatok.«

Nagy Sándor merengve bámult a már-már elhamvadó alkonyi tüzekbe. Valami feleleten tűnődött, de úgy érezte, hogy minden, amit az indusnak mondani akar, tartalmatlan és üres. Olyanféle érzése volt, mintha valami hatalmas lény állott volna eléje, hogy felelőségre vonja, megkérdezze tőle cselekedetei célját, oly nyelven azonban, amelyet nem ért.

Leszállt az éj.

A sátrak előtt lámpások égtek, a kandeláberekben illatos láng piroslott, fáklyák lobogtak és percről-percra csendesebb lett a tábor. A síkság felől három előkelőnek látszó lovas poroszkált a csarnok elé; Nagy Sándorral kívántak beszélni. Ridegen elutasították őket és csupán az őrség ezredesével folytatott hosszús tanácskozások után hívták ki sátrából Hephästiont.

Hephästion kijött, és a futárok egyike egy dupla pecsétes levelet adott át neki, amelyben Arrhidaios, Philippos király fia és Nagy Sándor féltestvére, meglehetősen fellengős mondatokban Pellától Sardesig tartó szerencsés utazását írja le és tizenkét ezüst talentumot kér Nagy Sándortól, hogy a táborig folytathassa utját.

Hephästion vállat vont és a három lovas, akik közben leszállottak a nyeregből, kutató pillantásokkal erősen szemügyre vette. Látható volt rajtuk, hogy nagyon elfáradtak. Süvegük kopott volt, czipőik szija rongyos. Ekkor hirtelen emlékezni kezdett Hephästion Arrhidaiosra és már-már tisztán látta maga előtt: egy feketehaju, ösztövé álmodó, egy félénk és magabavonult, fantasztikus tépelődő. Mintha egy csöppnyi borzalom folyt volna ki ebből a különös küldetésből.

III.

Liblítu.

Arrhidäos Philippos királynak és egy tesszáliai tánczosnőnek volt a fia. Sanyaru ifjuságát katonák, hetérák és szofisták között töltötte. Atyja nem ismerte el, még csak észre se vette, anyja nem szerette, így tehát folytonosan egyik ajtó küszöbétől a másikhoz lökdösték. Ami becsülést, méltóságot, udvariasságot származásánál fogva megkívánt, abban soha, még a legcsekélyebb mértékben sem volt része. Nagyon sokszor még a legsürgősebb szükségletek kielégítésére se volt elegendő pénze, sohasem volt egy barátja, egy pártfogója, vagy tanítója, aki nem tehetségtelen, csak éppen kissé zavaros szellemét kiképezte volna. Lelkében a legmélyebb szomorúság a legfokozottabb önhittséggel váltakozott. Épp úgy, mint Nagy Sándor, ő is megtanulta a keleti nyelveket; minden filozófus írását és valamennyi poeta költeményét elolvasta, és az idegen érzéseket és véleményeket nem egészen szerencsés módon olvasztotta át önmagába. A legsúlyosabb kellemetlenségek idején a játékszenvedély megkönnyebbülten ragadta magával, és a jelen nyomását egy távoli jövőben való reménykedéssel próbálta könnyíteni, miközben szemeit mesebeli ragyogás kápráztatta el. Két évvel volt fiatalabb, mint Nagy Sándor és amíg ez győzelemtől győzelemhez viharzott, és urrá lett az egész Kelet fölött, Arrhidäost csillapíthatlan tettvágy sorvasztotta, meghallgatta a jók fecsegését és a varázslók magyarázatát, egy nyomorult rozoga hajón körülhajózta a pontuszi tengerpartot, nagynehezen felhajszolt pénzcsekéjével háromszáz lovasított dárdás katonát toborzott, hogy Ázsiába vonulhasson, meghódíthassa valamelyik országot, hogy valamilyen birodalmat alapíthasson, valami nagyot cselekedjék, ha mindjárt Nagy Sándor akarata ellen is történnék ez az exkurzió.

Tél utolján elhagyta Makedóniát, két hónap múlva megérkezett Sardes városába és a gyászünnepek napján seregével átvonult a gordiuszi hegyesség mély szakadékaiba. A vidéket alaposan ismerő vezető azt hitte, hogy még a második nap hajnala előtt elérhetik a Tigris folyam partját.

Az ösvény mindkét oldalán égbenyuló sziklafalak nagyszerűen szétszakadozottak voltak. Odafönt a sziklák néha annyira közeledtek egymáshoz, hogy az égből csak egy keskeny sáv maradt látható, ami a szakadék homályát még sötétebbre színezte. Azután megint egy keskeny völgy tárult eléjük, amely felől jéghideg szél fujt, mert a háttérben kékesfehéren tündököltek az örök havasok. A zsoldosok, akiket megrémített a természet vadsága, elátkozták kalandvágyukat és Arrhidäos ígéreteit, mert egyre inkább kezdtek benne kételkedni.

Makedóni kevés volt közöttük; a többi tesszáliai, szamiáta, lydiai és görög nemzetiségű volt. Ezeknek az arczoknak az elszántsága nem olyan volt, mint a becsvágytól sarkalt harcosoké, hanem mint a sietve összetoborzott és rosszul fizetett utszéli csavargóké. Legnagyobb részük már Syrakusában, Karthagóban, Rhegióban és a perzsáknál is szolgált, — selejtes emberek, akik tiz drachmáért bármilyen gazságra kaphatók voltak, a városokból kiutasítottak, orgyilkosok, templomfosztogatók és lezüllött ifjak, akiknek arczára szégyenbélyegként volt ráégetve ama városok győzelmi jele, amelyek ellen valaha hadakoztak.

Arrhidäos, testén egyszerű vaspánczállal és fején súlyos ércsisakkal, mélyen elmerült önmagába. Sovány, hosszukás arczát megélenkítették a rajta átsuhanó indulathullámzások. Időnkint villámló szemekkel sar-

kantyuza lovát, hogy nyerítve szökkent előre és amikor érezte, hogy elég messze van már és senkise figyel, akkor valamilyen lelkesítő verset kiáltott bele a visszhangzó sziklahasadék kopár magányába, a hegyi patakok sustorgó magányába.

Alkonyat felé kitágult a szakadék és a köralakban visszahúzódó sziklafalak egy pusztá fensikot zártak körül, amely óriási kötömbökkel volt behintve és széles, megfagyott lávacsikkokkal volt borítva. Ekkor az ut hirtelen lefelé kanyarult és a lejtőn ügető Arrhidäos egy mély völgyet pillantott meg, amely szinte el volt rejtve a hegyek közé, köröskörül zöldelő mezővel és lombos ligettel, közepén pedig egy kicsike tóval, amelynek kék tükrén a vízi szárnyasok miriádja ringatózott. A szellő virágok illatát hozta fel a völgyből. A tóparton gránát-, körte- és gesztenyefák állottak, az egyik dombocská egészen be volt borítva piros virágokkal és úgy nézett ki, mint egy leborított rézedény, amelynek minden oldalán vér csurog alá!

Az ut meredeksége miatt a lovasok le kellett hogy szálljanak és kézen vezették le lovaikat a törpe tölgyekkel borított hegyoldalra. Mialatt szemközt egy égbenyuló havas hegyorom biboros tűzben égett, odalent a tó egyre sötétebben kéklött. Csak álmunkban láthatjuk ilyenek a világot.

Arrhidäos odafordult Dion nevű kísérőjéhez, aki a nagy sereghez képest csak félig-meddig volt megbízható vezető. Már majdnem hetvenesztendős volt, egy lezüllött, fölfuvalkodott, de koldusszegény aggastyán.

»Ez az egész vidék Nagy Sándoré — mondta Arrhidäos eltitkolhatóan levertséggel — és nekem még ötszáz aranyam sincs, amivel a katonáimat megfizethetném.« És szinte gyermekes szomorúsággal folytatta: »Miért legyen minden az övé és az enyém semmi sem? Oldd meg nekem ezt a rejtélyt, Dion! Rosszabb, erőtlenebb, kisebb, méltatlanabb vagyok-e én talán? Nyomorék vagyok-e, szememből hiányzik-e talán a fény, vagy nyelvemről a beszéd? Hisz' én meglegedett volnék, ha nem érezném bensőmben ezt az olthatatlan tüzet. Nem tudok már aludni sem, Dion, szüntelenül hangokat hallok és amikor verejtékesen fekszem ágyamon, egymást kergetik fejemben a tervek és minden olyan könnyűnek látszik; ilyenkor csak a hajnali szürkületkor alszom el és gyönyörű álmaim vannak, de sajnos, sohasem tudom végigálmódni ezeket, mert felriaszt a tábori kürt szava.«

Dion megrázta fejét, megigazította kopasz fején a mirtuskoszorút és megnyugtató vigyorgásra torzította ajkait. Ebben a pillanatban a zsoldosok megállították lovaikat és a tulsó tópart egyik pontja felé mutattak. Fekete füstoszlop gomolygott félig elszenesedett fák csucsai fölött; ez semmiesetre sem lehetett valami békés tüzecke, hanem nyilván valami gyujtogatásból származott. A zsoldosok valamennyien lesiettek a lejtőn, lóra kaptak és sebes vágatással átgyargaltak a völgyön. Arrhidäos lovagolt lefelől, sötét árnyékában a fáknak, amelyeknek megrepedezett törzse szinte izzott a biboros alkonyatban. Fojtó füstszag volt érezhető. A liget csöndjét nem törte meg semmi más hang, mint a lópaták dobogása a magas, zizegő fűben. A zsoldosok szótlanul haladtak.

Az ősi fák félköralakban csoportosultak. A sötétkék és kovácsolt érchez hasonló, sima tótükkörben pompásan csillogott a vízi szárnyasok tarka tollazata. A bevilágított tisztás közepén egy félig perzsa, félig lydiai stilusban épített templom állott. Tetőzetéből sűrű füst és láng lobogott elő. Az előcsarnok négy karcsu oszlopa le volt döntve és meg volt fosztva drága aranyos díszlettől. A koszorupárkányzat megkormosodott, a küszöbön

megolvadt vér piroslott. A papnők kis házikói felperzselve, vagy lerombolva. Megszenesedett gerendák, áldozati edények, értéktelen, de szent ékességek heverték szanaszét a földön. A parton hatalmas vértócsában egy papnő hullája feküdt; egy kettétört lándzsa volt a mellébe szurva, szép feje belelógott a vízbe. Még az érdeesszivü zsoldosokra is megrendítő hatást gyakorolt, ahogy a gyilkolás szörnyü képe egy paradicsomi völgy édes békéjébe volt beszöve. Vakító fehéren és szürkén meredtek köröskörül a hegyek a magasba; a tótükör színe már feketülni kezdett, a rajta nyüzsgő állatok zajtalanul eltűntek onnan.

A zsoldosok eloltották a gerendázat parázsló tüzét, fölláttatták sátraikat, nyársakra huzott madarakat süttöttek és öblös üstökben rizst főztek maguknak.

Arrhidäos szerette a természet némaságát. Ilyen időben, mint a mostani, minden rossz emléket elfelejtett és csupán a még meg nem történt dolgokkal foglalkozott. Ugy érezte, hogy a vágyakozással már a legfontosabb dolog beteljesült.

A tett: az ábránd elillanó árnyéka volt csupán. Nagyszerü izgatottsága annyira fokozódott, hogy fölugrott és nagy lépésekkel járkált fel és alá. E perczen úgy látta önmagát, mint Nagy Sándor démonát, aki a távolból hatott reá, aki szellemileg megvalósította azt, amit Nagy Sándor tényleg és a világ szemeláttára végzett.

Miközben megfordult, megbötölt egy kőben. Egyszerre rosszkedvü lett megint, mert a botlásban rossz előjelet látott és a ragyogás helyett ismét sötétséget látott maga körül. »Vajjon miért is jöttem Ázsiába? — tünődött. — Miért egy olyan országba, amelyben már más az ur? Miért nem mentem az ismeretlen és iszonyu északi vidékekre? Mit akarok itt, ahol már mindent elvégeztek énelöttem?« Mardosó, bizonytalan vágyakozás töltötte be Arrhidäos szívét. A táborból áthallatszott a zsoldosok fecsegése, de amint a liget felé közeledett és a csend, mint valami folyékony anyag ömlött az arcába és egészen körülburkolta, elhalkult a kis tábor lármája és szétmállott, mint só a vízben. Hébe-korba még áthallatszott egy-két durva röhögés, vagy a részeg Dion rekedt dudolása, aki valami bordalt énekelt. Az egyedüliség rémülete és az istenfélelem sirni készttette Arrhidäost.

A part mentén haladva, egy hatalmas, vastag fához ért, amelynek messze kinyuló ágai ráhajoltak a tó vizére. A fatörzs lábánál, az éjszakai fényben sárgásan ragyogó mohán egy asszony aludt. Arrhidäos me-reven bámulta egy darabig. »Ki vagy?« — kérdezte rekedten és szandáljával megérintette a felriadó asszony meztelen karját. Ez gagyogott valamit és Arrhidäos egy darabig tanácstalanul állott. Azután megfordult és két éles füttyöt küldött a tábor felé. Két rabszolgája futva közeledett feléje, az egyik egy égő fáklyát hozott. Arrhidäos megparancsolta nekik, hogy az asszonyt vigyék a táborba, miután ismét elmerült önmagába és forrongó vágyain tünődött.

Mire visszatért, a zsoldosok már nyugalomra tértek. A hegyekből idehallatszott a vadállatok üvöltése, madárdal csengett az éjszakában és néha-néha megcsörrentek a lovak lánczai. Amikor Arrhidäos lefeküdni készült, odajött a lydiai vezető és felhivta figyelmét arra az asszonyra, aki a két rabszolga kíséretében keresztülhaladt a táboron és valami különös dallamot dudolt magában. Olyan volt ez, mint a kis sivatagi baglyok kiáltása, amikor a pásztor az Eufrát síkságain alkonyatkor összetereli a nyáját. Járása sem volt oly könnyü és szabad, mint a görög asszonyoké, nem volt oly ritmikus, mint az egyiptomi nőké, nem volt oly fürgé és siető, mint a szkítiai hölgyeké, hanem valami

lompos hanyagság volt az ő járásában. A céltalanul és akaratlanul ballagók bizonytalanságával lépkedett a szük babyloni ruhában.

Az oltár előtt, amelynek sarkáról egy lezuhanó oszlop letörte az egyik kosfejet, fölszedegette a földről az áldozatra szánt cédrushasábokat, egy fehér kendővel gondosan letisztogatta, négyesével keresztbérakosgatta őket, elkérte a rabszolgáktól a fáklyát és újra meggyújtotta a szent tüzet. Arrhidäos megindultan nézte, mert ez valóban szép látvány volt: a föllobbanó lángtól pirosan megvilágított asszony, a két rabszolga félénken és szótlanul, köröskörül alvó zsoldosok, a tábor szegélyén halkan sétáló őrszemek, a félig lerombolt templom, a koromfekete hegyek és csillagvirágokkal behintett égbolt.

(Folytatása következik.)

Forever.

Én jól tudom: nem lesz több tavaszom,
Mint ez az egy, amelyet érted adtam,
S amelylyel még saját magamnak
Adós maradtam!

Emlékeim szivárványfátyola!
Belőled is csak foszlányok maradnak,
Ugy volt megírva: én vetettem,
Mások aratnak.

Nehéz átokként ült a lelkemen,
Hogy sohse hittem azt, amit reméltem,
S tavaszvirágokkal kezemben:
A téltől féltem.

Szivemnek lesz még csendes tavasza,
De lángjai már nem csapnak az égnek,
S nem égetik fel sóhajhidját
A büszkeségnek.

Elöttem száz uj gloria ragyog:
Nagy célokat rajzol élelem a végzet,
Uj mámorral kínálna sorsom,
S én — visszanezek.

Valamikor, egy bus alkonyaton,
Enyém maradt szemedből egy tekintet,
És én tudom, hogy azt te többé
Másnak nem inted.

Másnak nem inted, s énrám sem veted.
Több ily tekintet nem száll el felettem,
De azt az egyet, az utolsót,
Jól eltemettem!

Lelkemben őrzöm titkos zár alatt
És ott tartom örökre Vesta-lángnak!
S ábrándjaim fehér szüzekként
Körötte állnak.

És minden ábránd, minden gondolat
Remegve szítja. Ég is egyre jobban,
Mint tudja jól: Meghal, ha egyszer
A láng kilobban...

Szent Vesta-láng! Tisztító máglyatűz!
Sötét uton világító szövétnek!
Reményeim, sok üdvöm, álmom,
Tebenned égnék.

S ameddig égnék, addig boldogok,
És én tudom, hogy boldogok maradnak,
Mert más tüzek többé világot
Nekem nem adnak.

Emlékeim árja rohanó patak,
Lehét, hogy százszor összezuz a parton,
De azt az esküt, az utolsót,
Örökre tartom!

Szávay Zoltán.

Saison.

Az állatkert.

— máj. 17.

És szólt az Ur Mózeshez:

— Erigy szolgálom, Mózes, Nun fia és irj egy humort az állatkertről. Uj humort az uj állatkertről.

Igy kerültem ki az állatkertbe 1912 május 16-án, csütörtökön, délután öt óra harmincz perczkor. A kapuban egy uniformisos ember fogadott, aki így szólt:

— Nem lehet bemenni.

— Ah — gondoltam magamban, a dolog jól kezdődik. Az első állattal már találkoztam.

Magyaráztunk egymásnak. Ő a polgármester rendeletére hivatkozott. Nekem nem volt mire hivatkoznom. Csak fárasztott ez a polgármester. Ami nincs és ami nem lehet, ott az ember állandóan ennek a polgármesternek a nevét hallja. Nincs pénz: Bárczy; nincs aszfalt: Bárczy, nincs közlekedés: Bárczy, nincs levegő: Bárczy; nincs rend, nincs jólét, nincs öröm, nincs kényelem, nincs semmi: bárczybárczybárczy. Ki ő és mit akar tőlem? Mért ő a polgármester, aki a *nincset* és a *nemlehetet* képviseli, mért nem én vagyok, akinek a *van* és a *lehet* a programom? Én is tudok olaszul, francziául és angolul, én is reprezentálhatnám a fővárost diszevényeken, gázhoz, villamhoz, házhoz, telekhez én sem értek: mért ne lehetnék én is polgármester?

Miközben ezeken törtem a fejemet, beljebbkerültem az állatkertbe és Hilbert urnál tartottam. Avagy önök nem tudják, ki Hilbert ur? Én se tudtam. Most se tudom. Kerestem a kedves, finom és okos Lendl Adolfot, aki végül nyilván ki fogja tömni az egész városházát, úgy ahogy van, de nem találtam. Végre *Sajtó! Sajtó!* kiáltással beözönlöttem a tulajdonképpeni állatok területére. Mert egy dolgot nagyra becsülnek ezek a városi emberek: az álhirlapirodalmat. Ennek köszönhetem, hogy én itt beszámolhatok mindarról, amit láttam és hallottam.

Incipit fabulatio! Tessék idefigyelni, tisztelt kíváncsiak.

Az állatkert hatalmas földdarab a keleti keskenység és a nyugati rövidség nem-tudom-hányadik foka alatt,

a Wampetics mögött, a czirkusz előtt és testvérek között négymillió koronát ér meg. A testvéreket, akikről szó van, nem ismerem, de aligha veszítenek az üzleten. Azt kérdi kegyed tőlem: hogy ezek után van-e az állatkertben elefánt? Van és pedig milyen! Hosszu ormány és lapos fülek jellemzik őt, továbbá az is, hogy búbajos pagodában lakik. Hiszen tetszik tudni, hogy otthon az asztal körül kergették a kis elefántot, ha nem pagodában lakott. Ami egy tisztességes elefánt Sziámban, az a banán-erdők rengetegében, saját pagodájában lakik, ahol piros-zsíncros huszárgyerekek szolgálnak fel neki ezüsttálczán észbontó nyalánkságokat. A két elefánt — mert hogy egyik szavamat a másikba ne öltsem: kettő van — a két elefánt eddig három embert ölt meg.

— Valamit sugok magának — mondta nekik, szegény kunsági magyar fiuknak s azzal szétmázolta őket a falon, mint egy érdekes szinfoltot.

... Merész lendülettel vadregényes sziklabérczek emelik daczos fejüket az égnék... Jól mondtam? Eme sziklabérczek oduiban a sivatag sárga királya süvölt! Mikor ottjártam, már visszavonult hálószobájába és az unatkozó oroszánok álmát aludta. Szunnyadt a tigris is, valamint szunnyadának a medvék és a többi vérivő szörnyetegek is. Ezekről bővebbet a kiadóhivatalban, nonpareille sor ára husz fillér, nagyobb rendelésnél engedmények tételnek.

Az egyik ketrecben azontán szép hosszuszőrű ágyelötti szőnyeg hevert.

— Klopfolják-e gyakran? — kérdeztem az őrt, derék palócz legényt, aki ott álldogált a ketrecz előtt.

— Meég nem, — mondta ő — mert még nem döglött meg.

A puma volt, a ragadozó, amely betegen érkezett Afrika zord... illetve Hagenbeck bácsitól.

Meghült utközben, a czugtól, mert a kísérvőjének czugos cipő volt a lábán. Most csak fekszik, fekszik, olvasgatja a lapokat, azoktól még rosszabbul lesz és este két fehér galambot esz meg vacsorára.

— De azt is csak alig-alig, fene a pofáját — mondja a palócz.

Megemlékezzem-e a majmokról, melyek vidáman szökécseltek, mint az evetek? Megemlékezzem-e az evetekről, melyek vidáman szökécseltek, mint a majmok? Megemlékezzem-e a kőszáli zergéről, a barlangi rókáról és a farsangi fánkról? Ezekről ne emlékezzem meg. Vagy a tarajos sülről, amely állandóan sül, mégis mindig nyers marad? Vagy a buta páváról, amely azon törli a fejét, hogy marabu, vagy mélabu annak a nagy madárnak a neve, amely két ketreczczel odébb sétál? Ezekről se emlékezzem meg.

Ellenben emlékezzem meg a vonatról, amely minden második perczben elrobg közvetlen az állatpaloták mögött, idegessé téve még a rinoczéroszt is, és kaporzagu füsttel töltve el az egész területet, amelybe jobbról verkliszó, balról katonazene csap be, keletről a villamoscsöngetés, nyugatról a kikiáltók vidám harsogása. Mindenki tegeje a szívére a kezét és mondja meg: szeretne-e ilyen körülmények között állat lenni Budapesten? És

ki nem sajnálja szivből a kitünő Lendl Adolfot, aki fáradt és dolgozott és létrehozta ezt az igazán szép menaszériát, mely azonban feltétlenül és rövid időn belül a Schwartzerbe kerül be, ahol csöndesebbek a szobák s ahol annak, aki privátban oroszán volt, nem muszáj kilencz különféle hangszeren egyszerre végighallgatni azt a nyavalyás valczert, amit az ünnepelt ifju magyar zenész, gróf Tholvay-Tkáts Győző külön e nyárra lopott el a még ünnepeltebb bécsi kollégától, herczeg Lopkovitz Ferencztől, aki szintén nem zálogházból váltotta ki ez édes melódiát, hanem épp úgy lopta az elhunyt zenezsídónak, Offenbach Jakabnak bal szemüregéből.

Gábor Andor.

Lámpa az asztalon.

Irta: FALU TAMÁS.

Nem volt a szobában senki. Az asztról hosszú, fehér abrosz lógott le, szinte surolta szélével a zöldcsikos szőnyeget, mely lomhán nyult végig a szobán. A fehér abroszt három tányér szoritotta a négy lábú asztrahoz, három teríték, jobbról-balról csillogó késsel, villogó villával. A közepén vizeskancsó állt, büszkén, öntudatosan, mint egy józan legény. A sötartó piros szemével és fehér szemével a derékon kettévágott kenyérbe bámult, s esernyőalakú fogpiszkálótartójával beletemetkezett egy pohár árnyékába. A lámpa szigorú tekintettel nézett el fölöttük, mint hadvezér a katonák fölött. Egy mostoha zordságával világította meg az alatta fekvő kanalat, de az asztr sarkára, a tányérok felé már a zöld ernyőtől megenyhülve nézett, a szoba távolabb eső sarkába pedig már csak homályos álmait küldözgette.

A negyedik szék el volt huzva az asztraltól. A fogast helyettesítette. Jó öblös szék volt, családi szék, sokan feküdtek már hosszúra nyulva, akik valamikor összegörnyedve bóbiskoltak benne. Mint régi családtag, testtel-lélekkel szolgálta a ház érdekeit. Egyszer álltak rajta, máskor szánkóztak vele a sima padlón. Egyszer elnyújtóztak benne délutáni álmra, máskor megrakták a fogas terheivel, hogy csak úgy nyögött bele. Volt azonban idő, amikor egyszerű ülésre is használták. Ilyenkor felragyogtak rajta a csontgombok, kiemelkedett benne a kőz és barnára kopott fekete bőrén a régi emlékek fénye gyult ki. A régi fény, az ifjuság fénye, melyhez mint megtért csalogány, elcsókolt csók zenéje csattogott.

Most megint tele volt ruhával. Csak a lába látszott ki alóluk. Fölül egy férfikalap széles gyászszegélylyel. Alatta fekete felöltő, mellette egy hosszú, földig érő fátyol. A lábánál puha női keztyű kuporgott, fekete gombjaival fölfelé. A lámpa épp árnyékot vetett rájuk, s az árnyék külön gyászleplel letakarta a fiatal, gyászt hordozó öreg széket.

Megkoppant az ablak. Kiváncsi homlók szorultak hozzá. Fürkésző tekintetek löveltek be rajta az udvarról, ahonnan tompított lábdobogások is hallatszóttak. A kapuajtó nyitva volt, még a nyolczat sem harangozták el. Előbb gyerekek jöttek, azután öregek is. Halkan beszéltek, suttogva kérdezősködtek, hangtalanul egymásra néztek. A hátukra sütött a hold, s ezüst kendővel takarta be didergésüket. Fehér fényben uszott az udvar, s a kinyuló eres alja mintha megöszült szemöldök lett volna. A kukoricza-góróban aranyfényű csil-

logtak a sárgára érett csövek, az udvar közepén álló kocsiba pedig mintha prűszkölő holdfényparipák lettek volna fogva. Még az ostor is benne volt az ostortartóban, s szeliden, láthatatlan lovakat simogatva lengett előre-hátra.

A cseléd kijött a konyhából, s felmutatta a kapukulcsot. A holdfényes folyosó vendégei összenéztek, a lányra néztek, a kulcsra néztek, aztán a kapu felé néztek. S szépen, lábujjhegyen, hangtalanul, sértődés nélkül kilebegtek a kisajtón.

A ház egyedül maradt a csenddel. Egy darabig még lehetett hallani, hogy odakint emberek állnak, tanakodnak, s egyik-másik a kilincsre is ráteszi a kezét. Lehetett hallani, hogy siető lépések hirtelen megállnak az ablak alatt, hogy vidám hangok egyszerre megszakadnak, s lágy, fátyolos suttogásba olvadnak át. De nem sokára egészen elvonult az utcáról az élet, a nyugalom összhangjába merültek a házak, a fák, a kanyargó utcák, s hogy a levegő nyugalmát se zavarják, úgy látszott, mintha a hold felé meredő kémények erővel tartották volna vissza füstlélegzetüket.

A vacsora az étvágyra várt. De az étvágnak, úgy látszik, másfelé volt dolga, mert sehogyse akart magáról életjelt adni. A cseléd hol lehuzta a lábast a tüzről, hol visszatolta. Közben-közben a folyosóra lopózott, s belesetetett a zöld függöny megvilágított lukacsain. De csak árnyakat látott, még azt sem tudta megkülönböztetni, hogy melyik az ur és melyik az asszony.

Félt. Nem mert egyedül maradni a konyhában, melyből jobbkéz felé egy feketeséget lehelő ajtó is nyitott. Nem tudott arra nézni, de arra nem nézni is lehetetlen volt. A fekete ajtó bele-belekapaszkodott a tekintetébe, s erőnek erejével maga felé fordította a szemét. Mért egészen háttal nem mért neki állni, mégis csak jobb, ha lát az ember. Fázott, didergett. Feljebb srófolta a homályos üvegü konyhalámpát, s nagy hasábokat dugdosott a tüzre.

Végre mégis elhatározta magát, hogy betálalja a vacsorát. Óvatosan kinyitotta az ajtót, de most már nem félt annyira a zajcsinálástól. Hadd hallják meg, hadd jöjjenek ki. Letette a tálat az asztr közepére és várt. A zajra nem jött válasz. Csend volt a szomszéd szobában, csak néha hallatszótt, mintha valaki a pinczéből sóhajtott volna. Mély, hullámos sóhajok voltak, sirva törtek ki és nyöszörögve haltak el, mint maga az élet.

Hirtelen le kellett srófolni a lámpát. Valami beleeshetett a plafonról, mert serczegni, füstölni kezdett. A fénykarika összébbhuzódott az asztralon, s a sarokban megvastagodott a homály. A gyászruhákról lecsuszott a fénycsik, az ovális arczképek elaludtak a falon. A nehézkes asztralon álomba merültek a tányérok, evőeszközök, csak a tálban gőzölgött még a langyosodó vacsora.

A lány itt is megunt a várakozást. Lábujjhegyre állt, s már indult, mikor hirtelen megállította valami. Háromra terített. Hangosan dobogó szivvel szedte fel a harmadik terítéket s gyorsan kisurrant a nyitva hagyott ajtón.

Most már csak két tányér maradt az asztralon. A harmadik szék előtt egy terítetlenül hagyott ür szomorkodott, egy darab fehér abrosz, melyre mind ritkábban szállingózott a lámpa által elsóhajtott, apró pihékre szakadt fekete hó.

A nő szépség titka, hogy a toilette-asztráról ne hiányozzanak a hirneves *Kriegner-jéle Akácia-szépítőszerek*, mint a páratlan akácia-arczkenőcs, akácia-puder és akácia-szappan, melyek kaphatók a Kriegner gyógyszerárban, Budapest, Kálvin-tér (Baross-utczá sarok). Postai széküldés naponta.

INNEN-ONNAN.

♣ **A demokrata király.** Meghalt egy király... És meghalt: nem a trónon és nem ágyugolyók keresztútjában, — meghalt az utcán, a hamburgi hajónegyed zezugai közt, egy rozszant, használt bérkocsi ülésén. Mint egy... mint egy... polgár. És ez a halál — a helye, a módja, a formája — több aknát fur a fejedelmek hérosz-kultusza alá, mint két évszázad republikánus propagandája. Hiába — én, te, ő: mi tudjuk, hogy a király is ember, hogy a Halál az utcán is fogad, hogyha Mátyás király járhatta áruhában az utcát, e skandináv Caesar is járhatta s szivszélhűdésben meghalni van olyan előkelő és esztétikus, mint egy rohadt fűgéből kiharapni a halált; mindhiába — a királylegendák bölcsője még nem helyeződhetik ki a konflisokba. Királyék bizonyára neheztelnek e hirtelen unokatestvérükre, — hogy életében demokrata volt, azt talán megbocsájtják neki, de hogy a halálában is... soha. Mert Mátyás királyal csak az igazság halt meg s azon a fejedelmi portán még tudnak vigasztalódni, de a dán királyal a *stilus* halt meg, porladó korok és kulturák emléke, a stilus, ami a halálból is etikett-kérdést csinál, az egyetlen, aminek az ódon aranyába még belekábult a boltos és fiskális világ.

* * *

♣ **Tornádó.** Jajkiáltások kóvályognak a Királyhágó felől: Erdélyt, a Csaba királyfi birodalmát, a bűbajos, misztikus földet egy irtózatos vihar rázza meg. Három percig tartott az egész istenitélet, — három percig és három perc alatt az emberek kiszórádtek a házaikból és minthogyha valami véres szentivánéji álom ringatta volna fel a világot: eltűnt négy falu. Ami a faluból ember, az megmaradt, — valószínűleg Amerikának, ami azonban kő, ház, cserép, munka, — azt felkapta a ciklon és vitte a szárnyain tovább... Uj hazák és idegen tájak felé. És most pusztaság és ingovány mered ott, ahol pár nap előtt még népes ember-aklok voltak, s ahol vig parasztok turták a forró, fekete és termékeny földet, ott ma a legkapósabb árucikk: a koldusbot. Pedig más bot kellene ide; jó kemény, kegyetlen husáng, amivel a tisztesség uriszékének a deresére lehet lökni azt a társadalmat, amely nyugodtan emészt tovább, miközben négy falu népe lett földönfutóvá. De azt a botot egy boltban se árulják még...

* * *

4 **Az urak is.** Vannak még gyermeklelkű, naiv emberek és ne tessék komolytalansággal meggyanúsítani, éppen a villamos-társasági ankéton vannak. Egyelőre ugyan csak egyen vannak, de ez is valami, még ha utolsó mohikán is. Kiderült pedig ez abból a rövid közbeszólásból, amely a villamosjegyek egyszerűsítése érdekében lefolytatott vita közben hangzott el s amely ekképp hangzik: Nem lehet a jegykezelést egyszerűsíteni, hiszen még az uriemberek is csalnak! Nevetnünk szükséges. Ó szent ártatlanság: még uriemberek is! Hihetetlen. Hát csal ebben a keserves szép országban más is, mint uriember? Vagy legalább is nem uriemberek privilégiuma-e elsősorban a csalás? A szegény ember lop, betör, vagy gyilkol, de csalni?... Minek avatkozzon ő az urak dolgába, nem ért ő ahhoz. És igaza van. A csaláson csak az uriemberek nem vesztenek rajta, akár váltóról van szó, akár szakaszjegyről. De hogy éppen a villamos-társasági ankéton akadt egy olyan ember, aki ezt nem tudta, ez igazán megható és örvendetes dolog.

* * *

4 **Keress az asszonyt!** Tehát a rostává lőtt házból, az egész párisi rémdrámából, a véres apács-romantikából is kivirágzott a szerelem Boulement asszony szimpátikus személyében. Az

okos és kedves hölgy, aki a dinamitok röpülését megelőző öt percben megsajnálta szép vörös haját, puha, kerek vállát, egész kómisz kis féreglányát és kifutott a csendőrök elé, mintha csak a Weingerek ellen akart volna demonstrálni. Ugy mondják némelyek, — és nem tudjuk, daczára minden Boulementneknek, mégis nem nekik van-e igazuk — hogy a férfiban legyőzött és az ész uralma alá került ösztönök lázadnak fel a nőkben. De ez a párisi asszony mintha tökéletesebben végiggondolta volna a becstelenség és elvetemültség teóriáját férfitársainál. Ő még a zsványbecsületet is szegre akasztotta, ő csak terveket szőtt, megtervezte papiroson a gyilkosságokat, a kivített, a megdicsőült azonban az észlányekre hagyta. Inkább akart eleven patkány lenni, mint halott oroszlán, annál is inkább, mert mint patkánynak szinte közmondásbeli kötelessége volt a sülyedő hajóról menekülni. Ez pedig nem is olyan nehéz kötelesség.

SZINHÁZ.

Calderon.*

A spanyol drámaköltő — teljes és zengzetes nevén: Don Pedro Calderon de la Barca — előttünk jobbra ismeretlen. Néhány igénytelen és bájos játékát láttuk a szinpadon. Csak azt tudjuk róla, hogy ez a régi spanyol nemes kellemes költő, mulatságos klasszikus. Valójában azonban nem tudjuk, hogy kicsoda a spanyoloknak. Mielőtt irok róla, felütöm műveinek lajstromát, amelyeket hü barátja, Don Juan Vera Passi gyűjtött össze és betekintek egy spanyol irodalomtörténetbe, ahol pontosan fel van jegyezve, kik és mit irtak róla évszázadokon át s elhűlök az adatok, a viták, a magyarázatok végtelenjén és érzem, hogy ez a lángoló álomlátó a lombos, kék és boldog Spanyolországnak az, ami az angoloknak Shakespeare, ami a francziáknak Molière. Calderonban a spanyol vérmérséklet öltött testet.

Mindenesetre zseni. Mosolygó tevékenységgel írta le százhusz darabját, véres tragédiáit, amelyekben peczkes hidalgók halnak halált a becsületért, az Istenért és a szivük drága hölgyéért, s bolondos vigjátékait, amelyekben a komoly troucheusok és a rimek kánkánt tánczolnak. Fel van jegyezve róla, — Dorottyá néjje, a hitbuzgó apácza állította — hogy a születését csoda előzte meg. Már az anyja szive alatt hallani lehetett szabályos lélegzését, erőteljes szivhangjait. Tizenhároméves korában írta meg első drámáját. (*El carro del cielo.*) Csodagyermek volt. De később csodaember lett. Ezer karral dolgozott. IV. Fülöp udvarában, aki neki az volt, mint Molièrenak XIV. Lajos, tündöklő karriért futott meg. A sevillai s a madridi istentiszteletre ő írta az udvar számára a vallásos játékokat. Ő szolgáltatta a hitet, a bánatot és a kacajt. Közben ideje maradt arra is, hogy az istentiszteletnél papként segédkezzék. Egy csatában pedig mint vértesskapitány ő vezette a király katonáit. Nyolczvanéves korában őszén és boldogan halt meg, miután mindent átélt és mindent megirt, amit átélt.

A költészete is sokoldalú, változatosan gazdag, ezerszinű. Ebben a játékban a bohócok kaczagót ismerjük meg. Nem felkapott vigjáték, de egyik legtökéletesebb komédia, amit Calderon irt, tele meglepő fordulattal, tévedéssel, bájos tréfával. Az egész majdnem ön-karikatura. Egyes fellengző, bombasztikus passzusok humoros átírásai azoknak a kifakadásoknak, amelyeket másutt tragikus pózzal, sápadt arczczal maguk Calderon hősei fujnak el és maga a vigjáték — a szerkezetében, a motivumaiban — őniája a drámairó modorának és szokott sujetjének.

* A Nemzeti Színházban vasárnap este mutatják be Calderon vigjátékát, az *Urú és Komorná-t*.

Calderon drámáiban többnyire megjelenik egy »fátyolos hölgy«, akit a lovag — *el galan* — félreismer. Ebből származik a tragédiája. Itt csak egy farsangi komédia lesz a tévedésből. A princz egy tenyeres-talpas parasztasszonyt szöktet el a kedvese helyett s az ellentétekben tobzódó spanyol temperamentum kéjeleg a helyzetekben, a herczegek, a fejedelmek, az udvari dámák és a paraszti nyelvet beszélő otromba és büzös parasztok szembeállításában. Ezek a külső tévedések, ezek a primitív felsülések jelentették a régi embereknek azt az idegizalmat, amit mi lelki exczitánsok, finom és bódító félreértések alakjában kapunk a mai raffinált vigjátékiróktól.

Calderon nyelve kényeskedő, puha, néhol majdnem nyegle. Erősen érezni rajta a XVII. század finomkodását és izléstelenségét. Még *Gongora*, a hirhedt-homályos költő, a hasonlat-vadász, a képei-be-belezavarodó különcz is rokon vele, akit a drámairó sokszor kifiguráz. Calderont sok helyütt maguk a spanyolok se értik, de mindenkor szeretik. Ő a hibáival együtt nemzeti poéta. A spanyol nép ma is énekel egy fésűről, amely mint ladik imbolyog a kedveslány haj-tengerében és nótába tette ki az ajkakat, amelyek hasonlatosak a biborfüggönyökhöz. Ez a nép maga is kissé *precieux*. Kővér gyümölcsöket eszik, a konyháján dusan használja a fűszert, a törökdiót, a gyömbért, a szegfűszeget és a szegény munkás nem kávémérésbe jár, hanem a csokoládéházba, ahol potom áron mérik a nacionális ozsonnaitalt, a sűrű és fűszeres csokoládét. Ma talán mi is jobban megértjük őket és a kényeskedő költőit, mert a jelen megint kissé *precieux*. Én, aki hónapokig éltem a spanyol trocheusok, az ágbogas hasonlatok között, kerestem az egyidejű magyar, *precieux* nyelvet. Nem találtam. Akkoriban nálunk a prédikátorok, a hitvitázók kemény és érdes nyelven irtak és a finomkodók csak később, a XVIII. század elején jöttek. Szegénységünk folytán tehát le kellett mondanom arról, hogy Calderont a XVII. század szűkskálájú magyar nyelvén szólaltassam meg, mert féltem, hogy ezen elsikkad a vigjáték pajkossága és a korhűség majd nem pótolja a színházi hallgatót azért a furcsa raffinéiáért, amivel az eredeti darab bőségesen szolgál. A szereplők stilizált-régies nyelvet beszélnek. Teleaggattam a sorokat együgyű, naiv, akaratos rimekkel. Nem előkelő rimek ezek, — tudom — de akarattal nem előkelőek. Czirkuszi mulatságot rögtönöztem. A szavak bohócz-csörgők, karneváli csengetyűk, konfettik. Molière nem tűrné el. Az ő nyelve szikár és pontos, csupa csont és izom. Calderon nyelve husos, költői és olvatag. Azt akartam, hogy a játék maradjon játék, amint az eredetiben is önkényesen és bohóczosan kergetik egymást a szavak. Munkaközben azonban sokszor elkomolyodtam. Éreztem, hogy a magyar nyelv, éppen azért, mert még nincs elnyüve és agyonművelve, a világ legelső hangszere. Végtelen lehetőségek szunnyadnak benne.

K. D.

ZENE.

Alszeghy Kálmán.

Negyven esztendő s rendezői jubileumát ülte *Alszeghy Kálmán*, az Operaház főrendezője. Négy évtizeden keresztül művészi munkát produkálni, mindig újat, mindig frisset alkotni, mindenütt nagy dolog, nálunk meg éppen olyan ritkaság, hogy az ember talán el se hinné, ha nem *Alszeghy Kálmánról* volna szó! Mióta dolgozik *Alszeghy Kálmán*? Amióta mi, akik nem voltunk ott az Operaház első estéjén, egyáltalá-

ban Operába járunk, úgy megszoktuk *Alszeghy* munkáját, ezt a komoly, becsületes és tehetséges produkciót, hogy el se tudjuk képzelni az Operaházat *Alszeghy Kálmán* nélkül. Csudálatos ember; friss, rugékony, fiatalnak maradt, és amikor az ember ránéz a fotografiájára, egy kicsit zavarba is jön. Ez a java-korabeli, erőteljes ur volna *Alszeghy Kálmán*, ez az, aki mögött negyven éves rendezői mult áll? A munka nem viselte meg, pedig dolgozott, olyan kedvvel és olyan szerényen, ahogyan csak kevesen tudnak. Pedig micsoda munka, micsoda rengeteg feladat — megrendezni egy operát!... Csak azok tudják, akik bent élnek az Opera levegőjében, csak azok értik és méltányolják ennek a negyvenéves munkának a jelentőségét, akik közelről látták és akiknek a szeme előtt folyt le az opera-rendező küzdelme és diadalmas megküzdése az anyaggal. A szinpad, az énekesek, a karok, a zenekar, a muzsika: mindennek egygyé kell fornia az előadásban, mindezt a rendező keze tartja össze és a közönség, amely a készben gyönyörködik, nem látja a láthatatlan ember verejtékezését a szinpad mögött, amelyen minden az övé és minden az ő munkájának egy része. *Alszeghy Kálmán* értett ahhoz, amit negyven éven keresztül becsületesen csinált, a tehetsége és az energiája diadalmaskodni tudott a nehézségek fölött. Igazi rendező volt: minden az ő munkája volt és a tapsokat sohase könyvelte a maga javára. Talán most is ott maradt volna a kulisszák mögött. De a jubileumának napja nem az övé volt. A közönség, amely végre őt tapsolhatta, az Operaházé, amely végre őt ünnepelhette és mindennekelett a művészeté, amely negyven évi szerelmest azzal jutalmazhatja meg; amivel csak igazi művészeket jutalmaz az élet: a fiatalsággal.

Wagner-esték. (*Lohengrin*.) *Lohengrin* egy pillanatnyi ájtatossági rohama volt a szerzőjének. A fiatal és romantikus Wagner prédikálni akart ezzel a zenével, erkölcsi tanításokat szabadítani motivumaival a hallgatókra, a csodás és szent misztiku mokistentiszteletét czelebrálni egy enyhe és szentimentális regével. Emlékezzünk csak vissza a német irodalmi romantika vallásosságára és meg fogjuk találni a *Lohengrin* kulcsát is. Sikerült-e ez a zenei prédikáció? Alig. Az agguló Wagner már másképp magyarázta céljait: a géniusz küzdelmét (*Lohengrin*!) akarta itt ábrázolni a hétköznapi és az alacsony emberi szenvedélyek (*Ortrud*!) ellen... De a közönség e magyarázatok dacára is szereti és imádja ezt az operát. Mert könnyű, érzelgős, végtelenül sok a melódiája és — ez talán nem is utolsó ok — feudális. A leghallatlanabb feudalizmus ez, a lovagiság és a nemes férfiak és nők istenítése, s az az idegen, aki ezüst hattyuján az előkelő környezetbe érkezik, szintén arisztokrata, a Grál-arisztokráciából... Csupa hősiség, föllengző heroizmus. És német heroizmus. Wagner a szende breton legendából itt német epopóát csinált. *Garin de Loherain* szentimentális hős a mondásban, de itt germán erő lakik benne, misztikum a gondosan szabályozott, valami egészséges titokzatosság lebeg körülötte. Párisban méllázva éneklük ezt az operát, ott Elza a főalak, a gyengéd és kívánatos brabanti szüz, de *Bayreuth* *Lohengrinje* más: imponáló nagyúr, hatalmas, mint egy hűbéres német fejedelem, aki megszokta a várudvarokon-parancsolást...

A Népopera Lohengrinje is német Lohengrin. Ezek az énekesek és énekesnők mind germánok, s bár nem mind énekelt Bayreuthban, elhozták közibénk azt a valódi Wagner-tradíciót, melyet az öregedő mester az első küzdelmes Festspiel-évek alatt oltott tanítványába. Ez az a Lohengrin, amelyet a megérett és józan zeneszerző kodifikált, nem, egyszer megkorrigálva ifjúsága heveességét... A Népopera ensembleja kultúra és gyönyörűség, a zenekar csak internacionális méretekké mérhető, a számban nem túl nagy kórus pedig pontos és rendületlen. Az énekesek és a hölgyek egész különálló koncertek gyönyörűségeit ontották a snobokra. Hallgassuk csak mindenekelőtt Knotét. A nagy bajor nem elég titokzatos ma este, és távolról sem olyan nagy színész, amilyen énekes. Két-három mozdulata van csak és azokat ismétli. Egészséges és majdnem jól táplált hős. A végén, midőn az opera transzcendentálissá készül lendülni, Knoté mégis elérzékenyedik. Sir. A bucsuja itt gyönyörű, bár kissé gyermekes. De főképp nem szabad ránézni, mikor énekel. A hangját kell csak szeretni, a lágy és édes, végtelenül szerelmes énekét...

Elza volt az este legfőbb eseménye. Eva van der Osten. A legszebb brabanti hercegnő, akit valaha a színpadon láttunk. Könnyen és majdnem áhitattal énekel, de vannak percek, mikor az éneke játékká halkul és akkor sirni lehet vele és álmodni misztikus álmait. Milyen szép és milyen finom... a legelőbb Elza. Hermann Bahr felesége játszotta Ortrudot. Démonikus tragika, s a kiválóságai mégis majdnem elvesznek, mikor Elzával szembekerül. A rendezés, sajnos, minden fantázia híjával van. Az Über Land und Meer fametszeteinek nivóján. Német kisvárosok operáiban rendeznek így... De ezt alig érünk rá észrevenni. És mit mondjunk a fiatal és energikus karmesterről? A Lohengrinre nem dicséret, ha azt mondjuk: egy jó előadás megfiatalítja. Nagyobb dolog, ha komolyabbá és öregebbé finomítja ezt a zenét. A Népopera első Wagner-estéje is a komolyság és megfontoltság diadala volt. Szolid művészet... milyen jó, hogy itthon halljuk ezt, Budapesten. Sz. L.

IRODALOM.

Strindberg.

Utolsó költeménye egy álom volt, amelyet a halálos ágyán álmódott. Egy szinagagatónak mesélte el és a *Dagens Nyheter* tudósítója még a halála előtt leközlte. A nyírfák és tenger tavaszi dekorációjában járkált. A horizont egyszerre elborult, varjuk keringték körül a házat, az álmódó az udvarra ment és egy marék homokkal hessegette el a csunya károgókat. Élni akart. Utolsó kívánsága pedig az, hogy reggel témessék el. Ez a két momentum — az álom és a neuraszténias kívánság — élesen jellemzi őt. A színrakás ismerős. Minden, ami kikerült tolla alól, minden, amit mondott és minden, amit tett, mélységesen reávallott és az egyéniségének ez a két utolsó megnyilatkozása is csak tőle származhatott. Ezek is strindbergi szavak és színek. Az utolsó szavak és színek. Talán ezért érezzük oly tragikusnak a hatvannégy éves ember halálát. Az az őstermészet, amely benne működött, a termőerő, amelynek megvolt a távása, a nyará, az ősze és a tele, most kiapadt és jöhetnek nagyobbak, mint ő, hasonlóak hozzá, vagy elűtöek tőle, de a színek, amelyek a véréből táplálkoztak,

a szavak, amelyeknek csak ő adott egyéni rezgést, a koncert, amelyet a szíve, az ütere, a testének lüktetése alkotott, örökre elnémult.

*

Az arca megdöbbenő. Aki egyszer megnézi a fotográfiáját, nem felejt el soha. Abban az időben, amidőn könyvei egyenként hódították meg az irodalmat, megszeréztem arcképeit s most a fotográfia társaságában irok. A szem mindegyiken megakad egy közönséges vonáson. A sziklaszerű fej csupa ín és csont. Kétségtelenül durva és imponáló ez a fej. Ilyen egy agitátor, egy lázadó, egy izgága zseni feje. Türelmetlenség bujdosik a vonásokon. A torzonborz macskabajusz nyugtalanítóan hat reánk. Ránézünk a lobogó fekete nyakkendőre, amely a mult század romantikusait juttatja eszünkbe és a művészt egyedül csak a kék, ártatlan szemekben találjuk meg, amelyek gyerekesen bámulnak a világra.

Ez a kettősség érzik egész pályáján. Munkásságában két határok: a »Vörös szoba« és a »Kék könyv«. Eleinte tiltakozik minden ellen. A társadalom tébolyda, a nő hamis és beteg furia, a hit ócska és mérges jószág, amit a pokolba kell dobni. Kritikus és naturalista, minden ízében tagadó. Drámával, regényrel, verssel tagad mindent és mindenkit. Később pedig állit. Nemcsak azt állitja, ami van, hanem azt is, ami nincs. Intuitív és misztikus. E kettősség és e változás ellenére azonban mindig egy és ugyanaz a művész. Ha a gyors idő oly kegyetlen lesz az igazságaihoz, mint *Ibsen* erkölcsi átértékeléseihez, belőle okvetlenül megmarad a jobb rész, az, amit mint költő hevesen, lángoló rohammal élt át.

*

Hogy milyen nagy volt, kije volt a mai irodalomnak, azt most még nem tudjuk lemérni. Csak a koporsója méreteit látjuk. Itt pedig egy megdöbbenő igazságot akarunk konstataálni. Azt, hogy egy univerzális zseni halt meg, talán az utolsó, aki ebben a részletkorban élt. Mindent tudott, amit meg lehet tanulni: botanikát, kémiát, nyelvészetet, történelmet, fizikát és mindent tudott, amit nem lehet megtanulni. Mindenekelőtt pedig élni tudott. Merészen élt, mint a hősök, egész szívvvel. Nem lehet csodálni, hogy remekműveket alkotott, mert az élete is remekmű volt. Mások (a nőies művészek) modellt űlnék a verseikhez, önmaguknak. Ő a felelőssége teljes tudatában emberi fönséggel élt és irt.

*

Szemeiben, amelyek megtörték, ezekben az érzékeny és finom kék tükrökben, az egész világ nézte önmagát.

Az Ernst-muzeumban böngészünk egy meleg és tikasztó májusi délben, s a vitrinák alatt furcsa, apró szenzációkra bukkant a szemünk. Az egyik teremben, a tizenegyben, az üveglap alatt némán veszekednek egy barnult papiros hátán Gyulai Pál és Jókai Mór. A Paulay-bankettre hívták meg mindakettőt, a többi előkelőséggel együtt. Az Ember tragédiája adoptátorát kellett ünnepelni, s az aláírási ivre a nagy mesemondó az ő legendás lila téntájával odajegyezte:

Ha nappal lesz, elmegyek, ha éjjel, nem lehet. Jókai.

A következő aláíró, a hires és mérges kritikus nem tudta megtagadni önmagát:

Én elmegyek éjjel is, bár én is jobb szeretek aludni, de egy nem ronthatja el a többi kedvét s egy nem szabhat törvényt a többségnek. Gyulai Pál.

Alkalmi ékszer-áruk kaphatók: SCHÖN GÉZA ideiglenes helyiségében Budapest, Egyetem-u. 11. sz.

Igy epéskedik a nagy, a nemes és álmaival elfoglalt Jókaira a kicsi és minden csetepátéra ráérő Gyulai. A veszedük pedig a muzeumi csendességéből »beledöng a végtelességbe...«

*

Gyulait egy különös pózban látni egy más vitrinában. Bármily valószínűtlen is: a szerelmesében. Egy színésznőnek ír levelet Berlinből, ezernyolczszázötvenhat júniusában. Gyulai szerelmet vall? Igen. De hallgassuk csak, milyen józanul:

»Ha én önben a szép nőt szerettem volna, ha szerelem vonzott volna önhöz, bizonyosan lett volna annyi erőm ez érzést elnyomni. De ön engem mint művészre érdekelt, mert szenvedélyesen csüggök a magyar irodalmon és művészeten...«

Igen, ez szerelem, de csak a kritikus szerelme, aki imárottjában a nemzeti litteraturát szereti. Ámbár — mi is a dátum? 1856? — Gyulai Pál harminczégyéves volt, mikor ezt leírta. Harminczegy év és nyár és egy fiatal színésznő... Bulyovszky Lilla; higyjünk neki? Hihetünk-e neki?

*

És Kossuth Lajos gyöngyöző betűi is felénk villannak sokfelől. Legérdekesebben mégis egy elrejtett gyászkeretes levélről. Kelt Turinban, 1868 január... Mit ír a férfikorát élő nagy száműzött:

»Nem is tudnám kifejezni, mily nehezen vonzszolom az élet terhét, s mennyit sóvárgok a vég után. Ha majd meghalok (s remélem, nem lesz sokára), tudom, lesz hajtvadászat emlékirati adatok után. Közéletem közprédává lesz. Magánéletem szentélyeinek profanációját fiam, remélem, meg nem engedendik...«

1868-ban érezte tehát közeledni a halálát. És több mint negyedszázadig kellett élnie ezután Kossuthnak. »Remélem, nem lesz sokára...« A nagy ember nem volt jó próféta. Talán egy borus és spleenes délután írta ezt a levelet és nem is sejtette, hogy valaha meg fogják róni, mert a próféciái nem voltak megbízhatók... Sz. L.

Éjszakai ballada. Kárpáti Aurél novellái érzelmes történetek. A szentimentalizmust nem abban a rová értelemben használjuk, amint ma szokás, csak jellemezni óhajtunk vele egy finom és gyengéd író, aki minden hangulatra, szóra, megjegyzésre egyformán rezzenékeny és minden emberi gesztus egy cinizmus nélkül való, egész lényén elhatalmasodó érzést sugall neki. Van természetesen más szentimentalizmus is. Az ő szentimentalizmusa naivitásból, a szép-lelkek finomságából, a poéták hitéből származik. Ismételjük, nem fölényből (mint például Jacobsen érzelmessége), hanem naivitásból. A könyveken keresztül olyan szomorú egy elhagyott leány, vagy egy hervadó rózsaképe. Hogyha közelebb megyünk a leányhoz és a szirmahullajtó virághoz, pozitív részleteket veszünk észre, látjuk a rózsák belső szerkezetét, a leány anatómiáját, csont- és izomrendszerét, arczán a versejtek elosztását, bőrén a ránczokat és a szeplőket, s megértjük mind a kettőt és talán nem is találjuk olyan érthetetlenül-fájdalmasnak, mint annakelőtte, hogy nem ismertük. Más eset az, hogy ha mindent tudva, mindent ismerve is tudunk könyezni. Kárpáti Aurél novellahősei szüzi emberek, gyengéd lelkek, — ez a helyes szó — széplelkek, mint maga az író. Kis események óriássá nőnek bennük s ezeknek az áldozatai, szenvedői egytől-egyig. Mint lírikus barátja a romantikus hangulatoknak, de nem szertelen, mindig fegyelmezett és olvadékony stílusban ír, amely érzékeny és vérzékeny embereihez és történeteikhez annyira illik. Formás, kellemes novelláit a tisztaság, a melegség teszük becsessé. Intim órákban, csendben s mély szeretettel kell olvasnunk. Szívesen ajánljuk *A Héj* olvasóinak.

KÖZGAZDASÁG.

Uj biztosító társaság. Az Első magyar általános biztosító társaság, valamint a Magyar általános hitelbank támogatásával szerdán alakult meg a Hazai általános katonai biztosító r.-t. Az új társaság alaptőkéje 2,000.000 korona. Megválasztották a választmány tagjaivá: Bolgár Ferencz ny. honvédelmi miniszteri államtitkár, alelnök, gróf Bánffy György, Berzevics Albert, Csongvay Károly altábornagy, Gál Sándor, Gomperz Emil, Hoffmann Hugó tábornok, lovag Mina-relli-Fitzgerald Sándor gyalogsági tábornok, dr. Moskovitz Iván, báró Ohrenstein Henrik, örgróf Pallavicini György, gróf Pejacevich Márk, Popovits V. István, dr. Szilágyi Artur, Windisch-Graetz Lajos herceg, Wittmann János, gróf Zichy Aladár; az igazgatóságba: Bolgár Ferencz, a választmány alelnöke, mint elnök, Gergely Tódor, Horváth Elemér, Libits Adolf; a felügyelő-bizottságba: lovag Schweitzer Ede ny. altábornagy elnök, Bara Zsigmond, Gyöngyössy János, Neugebauer László, Poll Imre.

HETI POSTA.

Losoncz. Sz. Az apró tárczában kevés a szatira. Különben is csak az irodalmi kávéházak hosszufürtű közönségét érdeklik ezek a témák. Azok részére pedig nem érdemes írni.

S. B. Erőszakolt strófák, agyonkínzott hasonlatok. Több egyszerűséget! Karinthy Frigyes, Bródy Miksa.

Budapest. B. V. G. A szemek nagyon szépek lehetnek, de hogyan lehet ilyen szép szemekből ilyen csunya kicsodákat kiolvasni.

Bendeguz. A fordításokat közöljük.

Budapest. R. M. Kezdetleges rímfaragás. Ez csak elég őszinte?

Fiatal. Azt a kicsi tehetséget, melyről levele végén említett tesz, felfedeztük. De ez minden. Talán később.

Versek. Egy is elég lett volna ahhoz, hogy véleményt mondhasunk. Hagyja abba az írást.

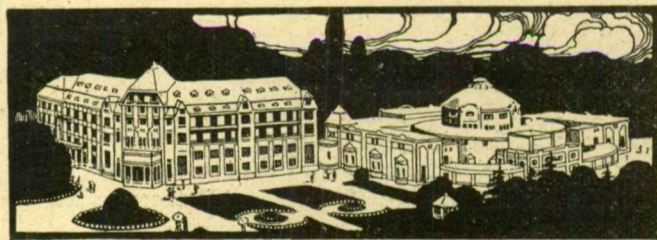
Nem közölhető. Fűszag van a réten. Szerelmem után. Sokat beszéltek. Ideálomhoz.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

A tavaszi idény beálltával nagy gondot ad a hölgyeknek a megfelelő toilettek beszerzése, miért is felhívjuk olvasóink figyelmét a *Szenczer* divatáruházra (Király-utca 51., Teréz-templom átellenében), ahol mindenki a legdívatosabban és legjutányasabban áron elérheti ki szükségletét.

PÖSTYÉN-FÜRDŐ

világhírű rádiumos iszapforrásai
csusz, köszvény, ischias ellen.

Megnyilt a „THERMIA-PALACE”
a legideálisabb szálló-szanatórium, közvetlenül a gyógyforrások felett.

Mindenfajta fürdő- és fizikai gyógytényező a lakószobákkal kapcsolatban, tehát hideg időjárás esetén is kitűnő kurák. Hideg-meleg vízvezeték és telefon a szobákban. Központi vízfűtés és szellőztetés. Vacuum cleaner. Fürdőszobás lakosztályok (az eredeti gyógyforrások). Elsőrangú penzió orvosi felügyelet alatt álló dietetikus konyhával.

TÉLEN-NYÁRON NYITVA! ♦ TÉLEN-NYÁRON NYITVA!